

บทที่ 2

ไทธิศึกษาของจีนในยุคบุกเบิก

(ทศวรรษ 1930-ปี1949)

2.1 บริบทการกำเนิดไทธิศึกษาในจีน

2.1.1 สภาพทางสังคมและการเมือง

ช่วงต้นศตวรรษนี้ เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อทางการเมืองของประเทศจีน ระบอบศักดินากำลังเสื่อมโทรมและสูญเสียบอำนาจไปทุกที ฝ่ายประชาธิปไตยได้รับการยอมรับจากประชาชนและขยายอิทธิพลไปเรื่อย ๆ การปฏิวัติในปี 1911 ที่นำโดยดร. ซุนยัตเซ็น ได้โค่นล้มรัฐบาลราชวงศ์ชิงลง เป็นก้าวแรกที่จีนพัฒนาจากการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งดำรงมาว่าสองพันปี มาเป็นแบบประชาธิปไตย แต่การปฏิวัติครั้งนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น กระบวนการประชาธิปไตยในจีนยังคงเต็มไปด้วยอุปสรรคมากมาย อิทธิพลของอำนาจศักดินาและขุนศึก อิทธิพลลัทธิอาณานิคมตะวันตก ยังคงมีบทบาทมากที่สุดต่อการพัฒนาการทางสังคมของจีน จีนต้องใช้เวลาในการต่อสู้อีกนาน อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติในปี 1911 ได้นำการเปลี่ยนแปลงทางความคิดครั้งยิ่งใหญ่มาสู่ชาวจีน เป็นพื้นฐานในการกำเนิดระบอบสังคมนิยมและวิทยาการยุคปัจจุบัน

“การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” ในปี ค.ศ. 1919 เป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรมและความคิดอีกครั้งหนึ่งที่ได้นำจีนก้าวสู่ระบอบประชาธิปไตยและความทันสมัยมากขึ้น วิทยาการตะวันตกปรัชญาตะวันตกที่ทันสมัยหลังไหลเข้ามาในประเทศจีน ระบอบประชาธิปไตยและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกลายเป็นช่องทางที่ปัญญาชนคิดจะนำไปสู่ชาติ

ผลกระทบทางการเมืองของ “การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” อีกประการหนึ่ง คือได้มีการเผยแพร่ความคิดลัทธิมาร์กซ์-เลนิน ยังผลให้มีการก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นในปี 1921 พรรคนี้ได้ขยายอิทธิพลอย่างรวดเร็ว กลายเป็นพลังการเมืองสำคัญที่พรรคก๊กมินตั๋งต้องเผชิญหน้าในเวลาต่อมา มีปัญญาชนกลุ่มหนึ่งเชื่อมั่นว่าความคิดลัทธิมาร์กซ์ หรือคอมมิวนิสมนั้น สามารถเปลี่ยนโฉมหน้าสังคมจีน ให้หลุดพ้นจากการกดขี่ของจักรวรรดินิยมทุนนิยมแบบนายทุน และศักดินานิยม ซึ่งเป็นความทรงจำอันเจ็บปวดยิ่งในประวัติศาสตร์จีนยุคใกล้

ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1920 ภาวะสงครามกลางเมืองระหว่างขุนศึกผู้มีอำนาจได้สิ้นสุดลง ได้เริ่มต้นยุครัฐบาลก๊กมินตั๋ง ภายใต้การนำของจอมพล. เจียงไคเช็ค รัฐบาลใหม่ชุดนี้ต้องเผชิญหน้ากับ

ปัญหาการพัฒนาต่าง ๆ นานา และการคุกคามจากญี่ปุ่นซึ่งกำลังขยายอิทธิพลในจีนอย่างรวดเร็ว แต่จีนถือว่าได้เข้าสู่ช่วงการพัฒนาประเทศแล้ว

ในยุครัฐบาลขุนศึก เคยเกิดเหตุการณ์แบ่งแยกดินแดนของชนชาติส่วนน้อย เช่น ทิเบต มองโกเลีย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจตะวันตก อาจเพื่อป้องกันมิให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีก เจียงไคเช็คจึงใช้ทัศนะ “วงศ์ตระกูล” (patriarchal clan) ในการอธิบายสถานะชนชาติต่าง ๆ ในจีน คือ ไม่ยอมรับว่ามีชนชาติอื่นนอกจาก “ชนชาติจีน” ชนชาติอื่นเป็นเพียง “วงศ์ตระกูลต่าง ๆ ของชนชาติจีน”¹ เป็นการปฏิเสธว่า มีชนชาติส่วนน้อยดำรงอยู่ในจีน ทัศนะเช่นนี้ยังผลให้นักวิชาการกลุ่มหนึ่งมีแนวคิดไปทางชาตินิยม และเห็นด้วยทัศนะเก่าที่ว่า ชนชาติอื่นกับชนชาติส่วนน้อยในจีนถือเป็นสาขาต่าง ๆ ที่วิวัฒนาการจากต้นกำเนิดเดียวกัน แต่ทัศนะที่เป็นสมมตภาคนั้นยังคงเป็นกระแสหลักในหมู่นักวิชาการ²

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าผู้ใดมีความคิดอย่างไรเกี่ยวกับปัญหาชนชาติส่วนน้อยในจีน แต่ไม่ได้ใช้อำนาจรัฐบังคับให้วงวิชาการยอมรับทัศนะของตน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกำลังทำสงครามกับญี่ปุ่นและงานวิชาการไม่กระทบกระทั่งถึงความปลอดภัยของชาติ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศทางวิชาการในยุคนั้น ที่จริง รัฐก็มีบทบาทในวงการชาติพันธุ์ศึกษา เช่น จัดตั้งสถาบันวิจัยส่วนกลางชาติพันธุ์ศึกษาอยู่ในความรับผิดชอบขององค์การดังกล่าว เมื่อสงครามจีน-ญี่ปุ่นเกิดขึ้นในปี 1937 สถาบันวิจัยและสถาบันอุดมศึกษาที่อยู่ภาคตะวันออกและภาคเหนือจำเป็นต้องย้ายไปอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้สถาบันวิจัยได้อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่การทำงานภาคสนาม ได้ส่งเสริมให้มีผลงานชาติพันธุ์ศึกษาเกิดขึ้นมากกว่าแต่ก่อน รัฐบาลกลางได้ใช้นโยบายพัฒนาท้องถิ่นกับเขตชนชาติส่วนน้อยในจีนตะวันตกเฉียงใต้ ใช้วิธีแต่งตั้งระบบข้าราชการแทนระบบเจ้าฟ้าดั้งเดิม แต่นโยบายดังกล่าวไม่รวมถึงสิบสองปันนา ได้คง กลุ่มแม่น้ำคง เป็นต้น ซึ่งเป็นเขตพำนักอาศัยของชนชาติไท ในเขตชนชาติไท ยังคงใช้ระบบข้าราชการ (ข้าหลวง) และระบบเจ้าฟ้าควบคู่กันไป เศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานได้มีการพัฒนาในระดับหนึ่ง ในท้องถิ่น การปกครองยังคงรักษาไว้ในรูปแบบเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลก็มิได้ตั้งภายใต้การนำของเจียงไคเช็คมีลักษณะเป็นเผด็จการ แต่ถ้ามองวิชาการไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคอมมิวนิสต์จีน ก็จะมีเสรีภาพในการทำวิจัย เนื่องจากเขตชนชาติไทตั้งอยู่ในบริเวณชายแดน และมีระบอบการปกครอง ลักษณะประเพณีของคน นโยบายของรัฐจึงจำเป็นต้องมีการยืดหยุ่น รักษาแบบเจ้าฟ้าไว้ ซึ่งเท่ากับได้รักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทไว้

¹ จู๋อันกั๋วและคณะ, ประวัติสังคมจีน ยุคสาธารณรัฐ (ไท่หยวน: การศึกษาชนชาติ, 1996), หน้า 96

² หวังเจี้ยนหมิน, ประวัติชาติพันธุ์วิทยาในจีน ภาค 1, หน้า 327

การปฏิวัติประชาธิปไตยของจีนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด หักสะเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยที่มีมาช้านานนั้น ได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสประชาธิปไตยและมนุษยนิยม ทำให้คนจีนเริ่มมองชนชาติส่วนน้อยด้วยสายตาที่ยุติธรรม ในขณะเดียวกัน วิทยาการตะวันตก โดยเฉพาะ สาขาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ได้เปิดมุมมองใหม่ให้แก่กวีวิชาการจีน ทำให้ชาติพันธุ์ศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์และเป็นระบบนั้นก่อรูปขึ้นในจีน ทั้งหมดนี้ ทำให้ไทศึกษา แขนงหนึ่งของชาติพันธุ์ศึกษาในจีน กำเนิดขึ้น และได้รับการพัฒนาในขั้นแรก

ฐานะพิเศษทางการเมืองของชนชาติไท ได้ช่วยรักษาสังคมไทไว้ในรูปแบบเดิม เป็นสังคมไทจารีตที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นเป้าหมายการศึกษาที่อยู่ในอุดมการณ์ ดังนั้น เขตชนชาติไทจึงกลายเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นที่ภาคสนามอันล้ำค่าของนักวิชาการที่เข้าไปศึกษา

2.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ตั้งแต่สงครามฝิ่นในปี 1840 มหาอำนาจตะวันตกเริ่มมีอิทธิพลในจีนทั้งในเขตชายฝั่งทะเลและในภูมิภาค หลังจากอังกฤษและฝรั่งเศสยึดอินเดีย พม่า และอินโดจีนเป็นเมืองขึ้นแล้ว เป้าหมายถัดไปก็คือยูนนาน อังกฤษและฝรั่งเศสใช้วิธีเปิดเมืองท่า ด้านศุลกากร สร้างทางรถไฟและเปิดธนาคาร ทำให้ยูนนาน โดยเฉพาะ ยูนนานภาคตะวันตกกลายเป็นเส้นทางสำคัญที่นักธุรกิจทั้งชาวฮั่นและชนชาติส่วนน้อยนำผ้าไหม ใบชา ไปค้าขายสู่อินเดีย พม่าและเอเชียตะวันตก ซึ่งเป็นช่วงที่ทุนนิยมในจีนตะวันตกเฉียงใต้เริ่มพัฒนา

การคุกคามจากอังกฤษและฝรั่งเศสทำให้ฝ่ายรัฐบาลและเอกชนตระหนักถึงปัญหาชายแดนที่อาจเกิดขึ้น ได้เริ่มพัฒนาสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานในยูนนาน ซึ่งครอบคลุมเขตชนชาติไทด้วย เช่น สิบสองพันนา ได้คัง และกลุ่มแม่น้ำคง โดยเฉพาะในเขตได้คัง การพัฒนาธุรกิจนี้ได้คังเป็นผลที่เนื่องมาจากการอพยพเข้ามาของชาวฮั่น ช่วงปี 1912 ถึงปี 1937 มีชาวฮั่น ชาวไท ชาวไป๋ ชาวหุย (มุสลิม) จำนวนมากมายเข้าไปเปิดธุรกิจอุตสาหกรรมหรือค้าขายในพม่า ประชากรที่เดินทางจากได้คังไปอยู่พม่านั้นมีถึง 500,000 คน คนเหล่านี้ได้ส่งรายได้กลับไปสู่จีน หรือกลับไปลงทุนในจีน³ เงินทุนเหล่านี้มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจในได้คังและเขตอื่นในยูนนาน แต่ไม่ว่าในได้คังหรือในเขตไทจารีตอย่างสิบสองพันนา ผู้ประกอบอาชีพการค้าขายส่วนใหญ่เป็นชาวฮั่นในสิบสองพันนา ทั้ง ๆ ที่มื้นักธุรกิจชาวฮั่นเข้ามาค้าขาย แต่ภายในหมู่ชาวไทยเอง ยังคงใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน⁴

³ หย่งอวี๋โล, ประวัติพัฒนาการทางเศรษฐกิจของชนชาติส่วนน้อยในยูนนาน (คุนหมิง: ชนชาติยูนนาน, 1989), หน้า 419

⁴ เจินฮั่นเซิง, ระบบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก (ปักกิ่ง: วิทยาศาสตร์สังคม, 1984), หน้า 55

สภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันระหว่างใต้คงและสิบสองปันนา ทำให้เกิดความแตกแยกระหว่างสังคมไทจาริตและสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากชาวจีน ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการในอนาคตในสายตาของนักวิชาการไทศึกษา สิบสองปันนาจึงเสมือนหนึ่งแบบฉบับของสังคมและวัฒนธรรมไท ในช่วงที่การคมนาคมยังไม่เจริญ การเข้าสู่พื้นที่สิบสองปันนาจึงกลายเป็นความใฝ่ฝันของนักวิชาการจีน ส่วนที่เขตใต้คงเข้าถึงง่าย แต่ได้รับอิทธิพลจากชาวจีนค่อนข้างมาก การศึกษาจึงเน้นหนักไปทางความสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนระหว่างชาวจีนและชาวไท ความแตกต่างดังกล่าวยังคงมีอิทธิพลหลังจีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นประเทศสังคมนิยมแล้ว โดยเฉพาะ ในช่วงปฏิรูปที่ดิน ทำให้รัฐบาลต้องแยกแยะนโยบายระหว่างคนไทสองกลุ่มนี้ ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ความเสียหายที่เกิดแก่สังคมไทจาริตก็ย่อมร้ายแรงกว่า

2.1.3 สภาพทางวิชาการ

วงวิชาการในยุคนาชาตินิยมรัฐไม่ว่าทางวิทยาศาสตร์หรือทางศิลปศาสตร์ต่างก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ประวัติศาสตร์และอักษรศาสตร์ดั้งเดิมกำลังถูกท้าทาย ถูกกล่าวหาว่าเป็นศาสตร์ที่ไร้ความหมาย ไม่ได้ช่วยพัฒนาสังคม สาขาวิชาที่ใช้มาตรฐานตะวันตกกำเนิดขึ้นในจีน มานุษยวิทยาและชาติพันธุ์ศึกษาก็ได้ก่อรูปขึ้นในช่วงทศวรรษ 1920 โดยได้รับอิทธิพลจาก “การเคลื่อนไหว 4 พฤษภาคม” โดยตรง

ช่วงกลางทศวรรษ 1920 ได้มีรายงานการสำรวจและบทความสารคดีเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยในจีนซึ่งถือเป็นผลงานทางด้านชาติพันธุ์ศึกษาชุดแรกสุด ได้ออกคู่สายตาของผู้อ่าน บางเรื่องได้เปิดทัศนะใหม่เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อย คือไม่มองในแง่ลบว่าเป็นอนารยชนหรือกลุ่มชนที่ด้อยกว่าชนชาติอื่น มุมมองนี้แตกต่างจากแนวคิดแบบแผน ซึ่งออกไปทางชาตินิยมหรืออันานิยม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การศึกษาทางวิชาการที่เที่ยงตรง และเป็นวิทยาศาสตร์ ทั้ง ๆ ที่งานศึกษาเหล่านี้ยังไม่สมบูรณ์แบบที่เดียว

ในช่วงเดียวกัน ยังมีนักวิชาการจีนกลุ่มหนึ่งกำลังได้รับการศึกษาแบบตะวันตกอย่างเป็นระบบ นักวิชาการเหล่านี้ได้กลายเป็นแกนนำทางด้านวิทยาศาสตร์สังคม ในแวดวงมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์ศึกษา นักวิชาการกลุ่มนี้มุ่งเน้นงานภาคสนาม ในบรรดางานศึกษาเหล่านี้ มีส่วนหนึ่งได้ศึกษาถึงกลุ่มเชื้อชาติไทในจีน เช่น หลี่จี กำลังศึกษามานุษยวิทยา (มานุษยวิทยาและสตรีวิทยา) ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของเขาเรื่อง The Formation of Chinese People : An Anthropological Inquiry เป็นงานนิพนธ์ทางมานุษยวิทยาชิ้นแรกที่เรียบเรียงโดยคนจีน⁵ ในงานชิ้นนี้ได้เขียนถึงวิวัฒนาการของชนชาติจีน โดยสรุปจากการแปรเปลี่ยนของ

⁵ หวังเจียนหมิน, ประวัติชาติพันธุ์วิทยาในจีน ภาค 1, หน้า 86

ตระกูลใหญ่และเมืองใหญ่ของจีน เขาได้แบ่งชาว (สัญชาติ) จีนออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน คือ ชาวฮั่น ทังกัสดา ทิเบต-พม่า มอญ-ขอม และชาน (ไทหรือไต) หลักจะเน้นการก่อรูปของชนชาติจีน ซึ่งเป็นการมองในภาพรวม ส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนไทยยังคงเป็นเพียงองค์ประกอบเท่านั้น ยังไม่มีนักวิชาการจีนคนใดมุ่งไปทางไทศึกษาโดยเฉพาะ จนกระทั่งถึงทศวรรษ 1930

ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ถึงทศวรรษ 1920 ทฤษฎีมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยาได้แพร่เข้ามาในจีน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการและแนวทางการศึกษาของชาติพันธุ์ศึกษาในจีนอย่างมาก นักวิชาการจีนก็ได้ปรับปรุงประยุกต์ใช้ทฤษฎีเหล่านี้ให้เข้ากับสภาพสังคมจีนและสภาพของวงวิชาการ

ทฤษฎีสำคัญที่ได้มีการแนะนำในจีนเป็นชุดแรกคือทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (social evolutionism) โดยมี L.H. Morgan เป็นนักวิชาการบุกเบิกคนสำคัญ ท่านักนี้ชี้ให้เห็นถึงวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ที่พัฒนาจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นสูง ทักษะชีวิตของมนุษย์สะสมและสืบทอดเรื่อย ๆ ทำให้สังคมวิวัฒนาการจากสมัยป่าเถื่อน (age of barbarism) สู่มัยอารยธรรม (age of civilization) ทฤษฎีของ Morgan ได้พรรณนาถึงปัจจัยหลังการผลิต (productive force) ซึ่งตรงกับลัทธิวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ทฤษฎีวิวัฒนาการสังคมของ Morgan ได้แสดงบทบาทมากในหมู่นักวิชาการทางลัทธิมาร์กซ์ โดยเฉพาะ หลังจากจีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม

สำนักหน้าที่นิยม (Functional School) เป็นสำนักสำคัญที่สุดสำนักหนึ่งที่เผยแพร่ในวงวิชาการจีน มีผลต่อชาติพันธุ์ศึกษาของจีนในระยะยาว นักวิชาการคนสำคัญของสำนักหน้าที่นิยมได้แก่ B.K. Malinowski และ A.R. Radcliffe Brown สำนักนี้ให้ความสนใจแก่หน้าที่และโครงสร้างของสังคม มองว่าสังคมหรือวัฒนธรรมเป็นระบบที่มีความสอดคล้องกัน ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมต่างมีหน้าที่ของตนในระบบนั้น ๆ ปี 1935 Radcliffe Brown ได้รับเชิญให้การบรรยายในประเทศจีน และได้เปิดสอนวิชา “สังคมศาสตร์เปรียบเทียบ” และ “การสำรวจชนบทจีนโดยสังคมศาสตร์” การเยือนของ Radcliffe Brown ทำให้ทฤษฎีของสำนักหน้าที่นิยมเผยแพร่ในวงวิชาการจีนอย่างกว้างขวาง เขายังให้ข้อเสนอแนะว่า นักวิชาการจีนควรเลือกชนบทเป็นพื้นที่สำหรับการทำวิจัย เพราะประชากรจีนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท และหมู่บ้านก็เป็นชุมชนที่มีขนาดเหมาะสมต่อการทำวิจัยสำหรับนักวิชาการ 1-2 คน ทำงานภายใน 1-2 ปี นักมานุษยวิทยาจีนหลายคนได้รับอิทธิพลจากสำนักหน้าที่นิยม

ช่วงทศวรรษ 1930 นักมานุษยวิทยาจากกองชาติพันธุ์ศึกษา สถาบันวิจัยส่วนกลางที่กรุงนานกิง และมหาวิทยาลัยที่อยู่ในจีนภาคใต้หลายแห่ง ได้ผสมผสานทัศนะของทฤษฎีวิวัฒนาการกับวิธีการวิจัยแบบสำนักประวัติศาสตร์ (History School) ของสหรัฐอเมริกา และวิธีการวิจัยประวัติศาสตร์ดั้งเดิมของจีนให้เข้ากันเป็นสำนักประวัติศาสตร์จีน โดยทั่วไป สำนักนี้จะให้ความสำคัญแก่ทฤษฎีน้อย จะเน้นการรวบรวมสะสมข้อมูล และการนำข้อมูลไปอธิบาย เนื่องจากจีนมีเอกสาร

บันทึกทางประวัติศาสตร์มากมาย การใช้เอกสารโบราณในการศึกษาวิจัยชนชาติส่วนน้อยจึงเป็นเอกลักษณ์ของสำนักนี้ ต่อมา การใช้เอกสารจีนโบราณได้ขยายเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติพันธุ์ศึกษาในจีนทีเดียว

แนวคิดลัทธิวัตถุนิยมประวัติศาสตร์เป็นทฤษฎีอีกแนวหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวงวิชาการจีนอย่างมาก โดยเฉพาะ ช่วงหลังจีนเปลี่ยนระบอบการปกครอง เกือบจะเป็นทฤษฎีที่ “ถูกต้อง” เพียงทฤษฎีเดียว วัตถุนิยมประวัติศาสตร์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของปรัชญาลัทธิมาร์กซ์ เชื่อว่าวิวัฒนาการของสังคมจะผ่าน 5 รูปแบบด้วยกัน คือ สังคมบรรพกาล (primitive society) สังคมทาส (slave society) สังคมศักดินา (feudal society) สังคมทุนนิยม (capitalist society) และสังคมคอมมิวนิสต์ (communist society) พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต (production relations) เป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมมนุษย์วิวัฒนาการก้าวหน้าไป การขยายตัวของพลังการผลิตก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ทางการผลิต ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางการผลิตก็มีบทบาทที่ยังผลสะท้อนแก่การขยายตัวของพลังการผลิต คือ ถ้าความสัมพันธ์ทางการผลิตเหมาะสมแก่การพัฒนาของพลังการผลิต ก็จะส่งเสริมให้พลังการผลิตพัฒนาต่อไป ถ้าความสัมพันธ์ทางการผลิตไม่เหมาะสมแก่การพัฒนา ก็จะขัดแย้งกับพลังการผลิต ทำให้สังคมไม่คืบหน้า หรือบางครั้งถึงกับถอยหลัง

ไทศึกษาในจีนก็ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีเหล่านี้ เนื่องจากในช่วงทศวรรษ 1930 ถึงทศวรรษ 1940 สำนักหน้าที่นิยมแพร่หลายที่สุดในวงวิชาการจีน ผลงานไทศึกษาจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของสำนักนี้ เช่น วิธีการวิจัย งานภาคสนามที่ยึดชนบทเป็นที่ตั้ง สำนักประวัติศาสตร์ และวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ต่างก็ช่วยสร้างผลงานไทศึกษาขึ้นมาได้ นี่เป็นสาเหตุที่ไทศึกษาในยุคบุกเบิก ทั้ง ๆ ที่เริ่มต้นค่อนข้างช้า แต่การวิจัยมีความหลากหลาย และมีบรรยากาศทางวิชาการที่เป็นอิสระ ผลงานการศึกษาจึงครอบคลุมระบอบสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ไทศึกษา 3 แขนงใหญ่

2.2 หลัผู้ริเริ่มไทศึกษาของจีน

การที่ไทศึกษาอุบัติขึ้นในจีนค่อนข้างจะล่าช้า เป็นเพราะการคมนาคมเป็นอุปสรรคหลักในการเข้าสู่พื้นที่สิบสองปันนาและเขตอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่พำนักอาศัยของชาวไท อุปสรรคการคมนาคมดังกล่าวนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้ระบอบสังคมจารีตของสิบสองปันนาได้ดำรงยืนนานมาก ในขณะเดียวกัน ก็วางกั้นไม่ให้อิทธิพลภายนอกเข้าสู่ภูมิภาคดังกล่าว ตามบันทึกทางด้านภาษาจีน ชาวจีนรับรู้ถึงชาวไทที่อยู่ในจีนมานานแล้ว แต่จนกระทั่งถึงทศวรรษ 1940 การเข้าสู่เขตชนชาติไทโดยเฉพาะเขตสิบสองปันนา ยังคงเป็นเรื่องที่ยากเย็น เช่น ศาสตราจารย์เจียงอิงเหลียง มีความใฝ่ฝันที่

จะเข้าสู่สิบสองพันนา ซึ่งเป็นที่ชุมนุมของชาวไทที่สำคัญที่สุดในยูนนานตั้งแต่ทศวรรษ 1930 แต่สามารถเข้าได้จริงต่อเมื่อปี 1945 ก่อนหน้านั้นเข้าได้ถึงขอบนอกของชุมชนไทที่ยูนนานภาคตะวันตกเท่านั้น เมื่อเจียงอิงเหลียงมีเรื่องด่วนต้องการเดินทางจากเชียงรุ่งกลับคุนหมิง เขาจำต้องขี่ม้า ซึ่งเป็นยานพาหนะที่เร็วที่สุดในสิบสองพันนา ติดต่อกันเป็นเวลา 21 วัน

เพราะฉะนั้น ต้องยอมรับว่า นายหลี่ผู่อี้ ผู้ริเริ่มไทศึกษาของจีนนั้นมีความได้เปรียบสูงทางด้านพื้นที่การศึกษา หลี่ผู่อี้ (1902-) เกิดที่เมืองผู่เออร์ มณฑลยูนนาน เข้าไปในสิบสองพันนาตั้งแต่ปี 1923 และรับราชการในท้องถิ่นตลอดจนกระทั่งปลายทศวรรษ 1940 เป็นข้าราชการที่มีผลงานการบริหารดีเด่นทั้งทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ระหว่างปี 1942-1949 หลี่ผู่อี้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองฮายและเชียงรุ่ง ปี 1933 สำนักพิมพ์ซังอู่ได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่อง *เซอหลี่* ของเขา หนังสือเล่มนี้ไม่เพียงแต่เป็นหนังสือเล่มแรกที่เขียนถึงสภาพสังคมไทสิบสองพันนาอย่างรอบด้าน ยังถือเป็นงานบุกเบิกของไทศึกษาในจีนอีกด้วย

ช่วงที่หลี่ผู่อี้เรียบเรียงเรื่อง *เซอหลี่* เป็นช่วงที่ลัทธิล่าเมืองขึ้นยังคงมีอิทธิพลในเอเชียประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งอดีตประเทศราชของจีน เช่น เวียดนาม พม่า ต่างก็ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสและอังกฤษไป เพราะฉะนั้น ยูนนานจึงกลายเป็นด่านแนวหน้าที่อาจเผชิญหน้ากับประเทศมหาอำนาจตะวันตก แต่จีนกลับมีความรู้ค่อนข้างน้อยเกี่ยวกับเขตชายแดนยูนนานซึ่งประกอบด้วยชนชาติส่วนน้อยหลากหลายชนชาติด้วยอุปสรรคการคมนาคม⁶ ในฐานะเป็นข้าราชการคนหนึ่ง บางครั้งหลี่ผู่อี้อาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะใช้มุมมองของ “รัฐ” แต่พิจารณาภาพรวมของงานศึกษาทั้งหมดของเขาแล้ว ต้องยอมรับว่าตำแหน่งข้าราชการของเขาให้ประโยชน์มากกว่าเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาวิจัย ตำแหน่งข้าราชการทำให้เขาเข้าถึงพื้นที่และศึกษาอย่างลุ่มลึกได้ และมีโอกาสได้ข้อมูลบางชนิด เช่น สถิติประชากร ข้อมูลทางภูมิประเทศ เมื่อเทียบกับนักวิชาการคนอื่นที่พยายามเข้าสู่สิบสองพันนาด้วยความยากลำบากต่าง ๆ นานา ความได้เปรียบของหลี่ผู่อี้ในส่วนนี้ยังเห็นได้ชัดเจน อนึ่ง ตำแหน่งข้าราชการอาจส่งเสริมในการสร้างประชาสัมพันธที่ดีกับชนพื้นเมือง เช่น เจ้าแสนหวีเชียงรุ่ง เจ้าเมือง ขุนนางและชาวบ้าน แต่การสร้างประชาสัมพันธโดยใช้ตำแหน่งเป็นเครื่องมืออันค่อนข้างจะละเอียดอ่อน หากใช้ไม่ถูกวิธีหรือขาดการพิจารณาอย่างรอบคอบ อาจกลายเป็นดาบสองคมก็ได้ คือหากปฏิบัติตัวเป็นบุคคลที่น่าเกรงขามเหมือนอย่างขุนนางจีนบางคนที่เคยปฏิบัติมาก่อน ก็จะทำให้คนพื้นเมืองมองเขาเป็น “คนแปลกหน้า” เป็น “ขุนนางชาวฮั่น” ที่จำเป็นต้องเอาใจและให้เกียรติ อาจไม่ให้ความร่วมมืออย่างแท้จริงเวลาเขาไปสัมภาษณ์ตามสถาบันและชุมชนต่าง ๆ เช่น อาจให้ข้อมูลที่ไม่เป็นจริงหากไม่เต็มใจจะบอก หรือให้คำตอบที่คิดว่าผู้สัมภาษณ์จะ

⁶ หยางเจิงจื่อ, “คำนำ”, *เซอหลี่* (เจียงไ้: ซังอู่, 1933), หน้า 4-5

พอใจ ซึ่งก็จะกลายเป็นความเสียเปรียบทางวิชาการ แต่หลี่ฝูอี้ไม่มีปัญหาดังกล่าว เขาสามารถทำได้ให้เป็นที่ยอมรับและชื่นชมกันทั้งในฝ่ายราชการและฝ่ายชาวบ้าน หนังสือของเขาได้ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย

สิ่งที่ทำให้งานเขียนของหลี่ฝูอี้แตกต่างจากหนังสือสารคดีหรือรายงานของเจ้าหน้าที่รัฐทั่วไปนั้น คือความเป็นนักวิชาการ และไม่ใช้ความรู้สึกอันนิยม มีหน้าซ้ำ เขายังใช้ท่าทีที่วิพากษ์วิจารณ์ลัทธิชาตินิยมด้วย เช่น ประณามชาวฮั่นในอดีตที่ใช้ตัวอักษรที่บ่งบอกถึงความดูถูกเหยียดหยามเรียกชนชาติส่วนน้อย หรือมองว่าคนเป็นชาติเดียวที่มีอารยธรรม ส่วนชาติอื่นย่อมด้อยกว่า เป็นต้น ตรงกันข้าม หลี่ฝูอี้ชื่นชมในศิลปกรรม ความรักในสันติของชาวไทย หากไม่มีการสังเวยที่ละเอียด และความเป็นกลางแบบนักมานุษยวิทยา ก็คงยากที่จะได้ข้อสรุปในหนังสือ *เซอหลี่*

คุณสมบัติเหล่านี้ทำให้หลี่ฝูอี้ประสบความสำเร็จ กลายเป็นบุคคลที่เชื่อถือกันในกลุ่มชาวไทย ทำให้เขามีโอกาสได้สัมผัสกับเอกสารอันล้ำค่าบางอย่าง เช่น *หนังสือพื้นเมือง* แต่ก่อนถูกมองว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของเชื้อพระวงศ์พระเจ้าแผ่นดินและเจ้าเมืองสิบสองพมนา ไม่แสดงให้คนนอกดูเด็ดขาด แต่เนื่องจากมองว่าหลี่ฝูอี้เป็นชาวฮั่นที่เข้าใจในวัฒนธรรมไทยและคนไทยอย่างลึกซึ้ง จึงอนุญาตให้เขานำไปทำสำเนา เช่น ทำทองฮั่น เจ้าเมืองฮาย คนไทในเมืองเงินคนหนึ่งถึงกับมอบต้นฉบับที่ตนเองเก็บไว้ให้ โอกาสเช่นนี้ แม้นักวิชาการที่ศึกษาในพื้นที่นานพอสมควรก็ยังสามารถหาได้ยาก

ความสนใจและความเข้าใจที่มีต่อภาษาและวัฒนธรรมไทย ทำให้หลี่ฝูอี้สามารถศึกษาและวิจัยอย่างลุ่มลึกได้ ทำให้เขาชำนาญภาษาไทลื้อ เมื่อเทียบกับนักวิชาการจีนรุ่นหลังบางคนที่สนใจไทศึกษา แต่ไม่มีความรู้ภาษาไท ต้องอาศัยบทแปลหรือเอกสารภาษาจีนอย่างเดียวนั้น ก็ต้องยอมรับว่าหลี่ฝูอี้เป็นนักวิชาการอาวุโสที่มีความรอบรู้และเอาจริงเอาจัง ความสามารถดังกล่าวทำให้เขาได้เป็นบุคคลแรกที่แปลเอกสารภาษาไทเป็นภาษาจีน ได้แก่ *หนังสือพื้นเมืองลื้อ* ที่พิมพ์เผยแพร่ในปี 1947 บนพื้นฐานงานปริวรรตขึ้นนี้ หลี่ฝูอี้ได้เปิดงานการค้นคว้าประวัติพระเจ้าแผ่นดิน เจ้าเมืองสิบสองพมนา และมีผลงานต่อไปเรื่อย ๆ หลังจากเดินทางไปอยู่ได้หวันในปี 1949

เรื่อง *เซอหลี่* แบ่งเป็น 12 บท เขียนถึงประวัติความเป็นมา ภูมิประเทศ ประชากร ผลผลิต การคมนาคม ชนชาติ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี ระเบียบการปกครอง และภาคผนวก ข้อมูลรายละเอียดส่วนใหญ่เป็นการเปิดเผยครั้งแรกในสังคมจีน การจัดโครงสร้างของหนังสือนี้แตกต่างจากเนื้อหาของพงศาวดารและจดหมายเหตุในส่วนที่บันทึกเรื่องราวชนชาติส่วนน้อย ซึ่งเน้นประวัติของเจ้าฟ้า การจี้มก้อง และตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน

ข้อมูลจากหนังสือเรื่อง *เซอหลี่* ของหลี่ฝูอี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทั้งหมดได้มาจากการสำรวจหรือรวบรวมด้วยตนเอง ยกเว้นส่วนที่เขียนถึงประวัติความเป็นมาของเชียงรุ่งและ

สิบสองพันนา ต้องอ้างอิงเอกสารโบราณ เพราะฉะนั้น มีหลายประเด็นเป็นที่น่าสนใจแม้มองในปัจจุบันก็ตาม

1. เชอหลี่และสิบสองพันนา

หลี่ฝูอี้ชี้ให้เห็นว่าเชอหลี่ (เชียงรุ่ง) ในอดีตไม่ได้หมายถึงเฉพาะพื้นที่เมืองเชียงรุ่งเท่านั้น แต่จะรวมถึงอาณาเขตสิบสองพันนาทั้งหมด เวลาต่อมา ขอบเขตของเชอหลี่แคบลง หมายถึงอำเภอเชียงรุ่งหรือแสนหวีเชียงรุ่งเท่านั้น

ส่วนคำว่า “พันนา” หมายถึง “อาณาบริเวณ” “เขตแดน” หลี่ฝูอี้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าอาจจะ เป็นหน่วยที่ใช้ในการแบ่งภาระส่งส่วยให้แก่จีนและพม่า สิบสองพันนาจึงหมายถึงสิบสองเมือง รวมแสนหวีเชียงรุ่งทั้งหมดเป็นสิบสามพันนา⁷ ได้แก่ แสนหวีเชียงรุ่ง อีปิง อีงู เมืองถ่า กั้นหลันป้า (เมืองฮ่า) เมืองแจ้ เมืองอา ผู่เถิง เมืองวัง เจิ้งต่ง เมืองอู และอูไค่

2. ความสัมพันธ์กับจีน

หลี่ฝูอี้เห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานที่ว่า เชียงรุ่ง ตามภาษาจีนกลางออกเสียงเป็นเชอหลี่หรือ เชอหลี่นั้น ก็คือฉันทลัที่บันทึกใน จดหมายเหตุราชวงศ์โจว หรือ อี้โจวชู นั่นเอง เป็นถิ่นฐานของ ชาวไป๋ที่ตั้งแต่อดีต หลังสมัยราชวงศ์โจว ไม่มีการติดต่อกับจีนกลาง จนกระทั่งถึงสมัยราชวงศ์ หยวน

ปี 1293 กองทัพกุบไลข่านโจมตีเวียคนาม ชาวไป๋ที่เชียงรุ่งจำนวน พื้นที่นี้จึงได้ผนวกเข้ามา เป็นส่วนหนึ่งของจีน

ปี 1296 มีการจัดตั้งสถาบันข้าหลวงทหารและพลเรือนเชอหลี่ขึ้น แต่งตั้งชนพื้นเมืองชื่อว่า หาญชายเป็นเจ้าสถาบันข้าหลวงทหารและพลเรือนเชอหลี่

ปี 1382 ท้าวกานเมิงสวามีภักดีต่อราชวงศ์หยวน

ปี 1384 เปลี่ยนสถาบันข้าหลวงทหารและพลเรือนเชอหลี่เป็นสถาบันแสนหวีทหารและพล เรือนเชอหลี่ (แสนหวีเชียงรุ่ง)

ปี 1421 มีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างเสื่อถ่วงฟ้ากับท้าวสองเมือง รัฐบาลจีนจึงแต่งตั้ง แสนหวีจิ่งอานเพิ่มอีกสถาบัน ให้ท้าวสองเมืองครองตำแหน่งเจ้าแสนหวีจิ่งอาน

ปี 1434 ท้าวกองขอให้แสนหวีจิ่งอานคืนสู่การปกครองของแสนหวีเชียงรุ่งดั้งเดิม

ปี 1532 ท้าวหน่อเมืองสวามีภักดีต่อพม่า

ปี 1585 ท้าวหน่อเมืองคืนสู่ตำแหน่งเจ้าแสนหวีเชียงรุ่ง

ปี 1627 รัชสมัยท้าวอุ้นเมือง เชียงรุ่งถูกพม่ายึด

⁷ หลี่ฝูอี้, เชอหลี่, หน้า 145

ปี 1659 รัฐบาลชิงแต่งตั้งเจ้าเมืองท้าวเป็นเจ้าแสนหวี ปกครองสิบสองพันนา

ปี 1720 รัฐบาลชิงปรับปรุงระบอบการปกครอง จัดให้ชื่อผู้ ผู้ถึง เจิ้งต่ง เมืองอุ ฉาฉัน เมือง
อำเภอเป็นจังหวัดผู้เออร์ ที่เหลืออีก 6 พันนายังคงสังกัดแสนหวีเชียงรุ่ง

ปี 1736 รัฐบาลชิงจัดตั้งอำเภอหนิงเออร์ขึ้น จัดให้ผู้ถึง เมืองวัง เจิ้งต่ง เมืองอุ อุได้สังกัด
หนิงเออร์ รวมแสนหวีเชียงรุ่ง ถั่วซุ่น อี้ปิง อี้งู เมืองล่า เมืองแจ้ เมืองอา เมืองลง เมืองฮ่า เมืองพง
เมืองเฟิง เมืองนง ปู่เจียว ท่าพ่อ เมืองฮุน เมืองฮาย ตึงเจิน เมืองคัง เมืองมาง เมืองหวังเป็นกรมชื่อ
เหมา

ปี 1773 ท้าววู้กิ้นจากเชียงรุ่งไปอยู่เมืองของพม่า รัฐบาลจีนยกเลิกตำแหน่งเจ้าแสนหวี
และมีการแต่งตั้งใหม่ในปี 1777

ปี 1895 จีนสูญเสียเมืองอุกับอุไ้ให้แก่ฝรั่งเศส

ปี 1909 ท้าวเจิงจิง เจ้าเมืองแจ้ประกาศเป็นเอกราช และยึดเมืองฮาย ตึงเจิน ถูกปราบในปี
1910

ยุคสาธารณรัฐจีนตอนต้น รัฐบาลจีนจัดสิบสองพันนาเป็นเขตปกครอง 11 เขต เขตหลัก เมือง
ฮาย เมืองแจ้ เมืองฮุน เมืองลง เมืองฮ่า เมืองพง เมืองล่า อี้งู ผู้เหวิน ถั่วซุ่น แต่ไม่นานนักรวมเป็น 8
เขต⁸

ข้อสันนิษฐานที่ว่าเขตหลักคือฉันทล้นันได้เชื่อมโยงเชียงรุ่งกับประวัติศาสตร์จีนเมื่อสอง
พันกว่าปีก่อนได้ แต่เนื่องจากข้อมูลมีอยู่น้อยมาก คือเพียงประโยคเดียวจากหนังสือ อี้โจวซู ว่า
“ท่านอีอิน (ขุนนางราชวงศ์ซ่งตอนต้น) มีคำสั่งไปยังลีทิวว่า ให้เมืองทางใต้ โอวเต็ง กุ่ยกั๋ว สุนจื่อ
ฉันทล้นัน ไปผู้ จิวจวิน ถวายไข่มุก กระ งาช้าง นอแรด ขนนก สุนัขพันธุ์ดีให้แก่จีน ” หลักฐานเพียง
เท่านั้นยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าฉันทล้นันคือเชียงรุ่ง และเป็นดินแดนของกลุ่มชาวไทยอย่างแท้จริง

สิบสองพันนาทั้ง ๆ ที่ถูกผนวกเข้ามาในผืนแผ่นดินจีนโดยมีสถาบันแสนหวีเชื่อมโยง
ระหว่างรัฐบาลกลางกับท้องถิ่นเป็นเวลานานกว่า 600 ปีแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากอุปสรรคทางภูมิ
ประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกลางกับสิบสองพันนาจึงไม่สู้จะเหนียวแน่นนัก เคยทำให้เชียงรุ่ง
ตกเป็นประเทศราชของพม่าและไทยสยามเป็นครั้งคราว

3. ขนชาติที่สิบสองพันนา

การแบ่งกลุ่มชนเชื้อชาติไทของหลี่ผู้มีอยู่สองระดับ ในระดับแรก แบ่งชาวไป้อี (ไท) เป็น
3 กลุ่มด้วยกัน คือ ไป้อีน้ำ ไป้อีฮัน ไป้อีเอวลา ไป้อีน้ำเรียกตนเองว่าไทลื้อ เป็นชนพื้นเมืองหลักใน

⁸ หลี่ผู้, เขตหลัก, หน้า 1-5

สิบสองพันนา ไปอีอันเรียกตนเองว่าไทเหนือ ไปอีอันมีการผสมผสานกับชาวฮั่นและได้รับอิทธิพล
ชนชาติฮั่นมากที่สุด ส่วนไปอีเอวลายเรียกตนว่าไทหย่า ที่ชาวฮั่นเรียกว่า เอวลาย นั้นเป็นเพราะว่า
เครื่องแต่งกายมีลายปักตรงเอว

ส่วนชนกลุ่มอื่นที่หลี่ผู่จัดให้อยู่ในกลุ่มไทยังมีเย้า ซา (ปัจจุบันเรียกว่าจ้วง) เกอหลัว พวก
เย้าอ้างว่าตนเป็นลูกหลานของจักรพรรดิเหยาในยุคบรรพกาล จึงตั้งชื่อเผ่าพันธุ์ว่าเย้า ซาส่วนใหญ่
อพยพจากทางกวางสีและกุ้ยโจว หลี่ผู่เห็นว่าควรถือเป็นกลุ่มหนึ่งของไทหย่า ส่วนเกอหลัวเป็นไท
หยวนที่อพยพจากไทยภาคเหนือ⁹

ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะยืนยันได้ว่าพวกเย้าสืบต้นตระกูลจากจักรพรรดิเหยาจริงหรือไม่
แต่อย่างน้อยที่สุด บันทึกของหลี่ผู่แสดงให้เห็นว่าการผสมผสานกันระหว่างเผ่าพันธุ์ต่างๆ
(รวมถึงชนชาติฮั่น) มีมาตั้งแต่โบราณกาล และเกิดขึ้นกันอย่างกว้างขวาง ประเด็นนี้มักจะถูกนัก
วิชาการรุ่นหลังที่ยึดอุดมการณ์ทางการเมืองและครอบงำโดยความรู้ลัทธิชาตินิยมนั้นมองข้าม โดย
พยายามค้นหาบรรพบุรุษชนเชื้อชาติไทที่มีเชื้อสายบริสุทธิ์ และปราศจากอิทธิพลของวัฒนธรรม
ภายนอก อย่างเช่นวัฒนธรรมจีนหรือวัฒนธรรมอินเดีย

ทางด้านนิสัยใจคอของชนชาติ มีสิ่งหนึ่งที่ประทับใจหลี่ผู่มาก คือนิสัยที่รักสันติของชาว
ไปอี อันเนื่องมาจากอิทธิพลของพุทธศาสนาเท่าที่เขาสังเกตมา แม้ดาบที่ชาวไปอีแขวนไว้ติดตัว จะ
ทำหน้าที่เป็นเครื่องประดับเท่านั้น หรือเพื่อป้องกันตัวจากสัตว์ร้าย หากเป็นเครื่องมือที่ทำร้ายคนอื่น
ไม่ ยกเว้นกรณีที่ทำเป็นจริง ๆ เท่านั้น คนใดปฏิบัติตัวผิดข้อนี้ ก็จะถูกสังคมตำหนิและดูถูก งาน
ปลูกสร้างในหมู่บ้านก็อาศัยแรงงานจากส่วนรวม ชาวบ้านต่างพากันอาสาสมัครทำงานโดยไม่หวัง
ผลตอบแทน สังคมไปอีเคารพในสิทธิมนุษยชน แม้คนโทษที่จะถูกประหารชีวิตก็ไม่ไ้โซ่ตรวน แคนำ
เชือกมัดไว้ที่เอวเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น ด้วยมองว่าโซ่ตรวนเป็นเครื่องมือที่ป่าเถื่อน ทำให้หลี่ผู่ต้อง
เขียนความรู้สึกของตนว่า “อารยชนชาติทั้งหลายในโลกปัจจุบัน กลับปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เหมือน
สัตว์เดรัจฉาน มองชีวิตคนเสมือนใบหญ้าที่หาค่ามิได้ แม้เกิดเรื่องบาดหมางเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็คิดฆ่าฟัน
กันจนนองเลือด กระทำเช่นนี้ไม่รู้สึกละอายใจเขาบ้างหรือ”¹⁰

ทัศนะเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ชาวจีนเริ่มมองชนชาติส่วนน้อยด้วย
กระบวนทัศน์เชิงมนุษยนิยม เป็นความพยายามที่จะลบล้างความรู้ลัทธิชาตินิยมหรือฮั่นนิยม เป็นจุด
เริ่มต้นในการสร้างภาพลักษณ์อันดีงามของชาวไทยและวัฒนธรรมไท

⁹ หลี่ผู่, เซอหลี่, หน้า 52-56

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57

4. ภาษา

ดินแดนสิบสองพันนาในส่วนที่ติดต่อกับพื้นที่อาศัยของชาวฮั่นนั้น จะพูดภาษาจีนกลางได้ แต่ในที่อื่นต้องสื่อสารกันด้วยภาษาไป๋อี่ แต่ภาษาของไป๋อี่น้ำและไป๋อี่ฮั่นก็มีความแตกต่างกัน หลี่ฝูอีกกล่าวว่า ในภาษาของไป๋อี่ฮั่นมีเสียงจีนเจือปนอยู่ค่อนข้างมาก ซึ่งทำให้ชาวไป๋อี่น้ำเข้าใจยาก หรือถึงกับเข้าใจผิดเลยก็เป็นได้ ไป๋อี่เอวถายมีภาษาที่คล้ายคลึงกับไป๋อี่ฮั่น ส่วนภาษาของพวกเกอหลัวใกล้เคียงกับไป๋อี่น้ำ¹¹

การสังเกตของหลี่ฝูจะตรงกับการแบ่งตระกูลและสาขาทางภาษาในปัจจุบัน คือมองว่าไทหย่ามีภาษาที่ใกล้เคียงกับไทได้คง (ไทเหนือ) ส่วนภาษาลือจะเหมือนกับภาษาล้านนา เพราะในอดีต ภาษาล้านนาซึ่งมีลักษณะเก่าแก่กว่าภาษาไทภาคกลางได้แพร่เข้าสู่พื้นที่สิบสองพันนาเมื่อประมาณ คริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยใช้เส้นทางผ่านเชียงตุงเมืองเงินก่อน ไทลือสิบสองพันนาสามารถสื่อสารกับไทล้านนาด้วย “คำเมือง” ได้อย่างสบาย เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่า มีกลุ่มไทยวนที่อพยพจากไทยภาคเหนือขึ้นสู่สิบสองพันนา เงินฮั่นเจิง นักประวัติศาสตร์จีนที่เข้าไปสำรวจระบอบที่ดินสิบสองพันนาในปี 1940 ยังเขียนถึงเจ้าแสนหวีเชียงรุ่งว่ามีบุตรชายคนหนึ่งอยู่กรุงเทพฯ¹² การบันทึกเหล่านี้ ทำให้คิดว่าการอพยพหรือการไปมาหาสู่กันแบบข้ามชายแดนระหว่างประเทศอาจมีมานานแล้ว และเกิดขึ้นอย่างบ่อยครั้ง สาเหตุและเส้นทางการอพยพนั้นก็อาจจะซับซ้อนกว่าแค่สรุปว่าคนไทยถูกจีนรุกรานจนต้องอพยพสู่ทางใต้

5. ศาสนา

ดินแดนเขื่อนขันธ์ถือนุพุทธศาสนา วัดจะแบ่งเป็นวัดหลวงและวัดชาวบ้าน วัดที่สร้างตามเมือง ซึ่งเป็นที่ประทับของเจ้าแผ่นดินและเจ้าเมืองต่าง ๆ จะมีการตกแต่งที่สวยงาม มีการปิดทองพระพุทธรูปทั้งองค์ ส่วนวัดชาวบ้านที่สร้างตามชนบทมีลักษณะที่เรียบง่าย ผู้ชายไปเฝ้าขอขมาบ่อยครั้ง เวลาบวชตั้งแต่หลายเดือนถึงหลายปี สึกแล้วจึงจะแต่งงานมีครอบครัวได้ ชาวบ้านเรียกพระสงฆ์ว่าพระหลวง เป็นผู้ผูกขาดการสอน ถือเป็นแกนกลางของปัญญาชน พระสงฆ์หรือสามเณรเวลาไปบิณฑบาต จะไม่ปฏิเสธเนื้ออย่างพระสงฆ์จีน ในช่วงเข้าพรรษาพระสงฆ์ต้องประจำอยู่ในวัด รับอาหารที่ชาวบ้านนำมาถวาย พระสงฆ์ฉันวันละหนึ่งมื้อและฉันก่อนเที่ยง ช่วงเข้าพรรษาเริ่มตั้งแต่วันที่ 15 เดือนเก้า จนถึงวันที่ 14 เดือนสิบสอง ตามปฏิทินไป๋อี่ กินเวลา 3 เดือน

หมอสอนศาสนาชาวอเมริกันมีอิทธิพลพอสมควร ได้สร้างโบสถ์ฝรั่ง โรงพยาบาล โรงเรียน โรงเลื่อยไม้ ซึ่งเป็นสิ่งปลูกสร้างแบบตะวันตก ผู้นำถือนุศาสนาคริสต์ประมาณร้อยละ 2

¹¹ หลี่ฝูอี่, เซอหลี่, หน้า 59-60

¹² เงินฮั่นเจิง, ระบอบที่ดินสิบสองพันนาก่อนปลดแอก (ปักกิ่ง: วิทยาศาสตร์สังคมจีน, 1984), หน้า 2

ส่วนใหญ่เป็นไทยวนที่อพยพจากไทยภาคเหนือ คนพื้นเมืองที่นับถือเป็นพวกผีปอบที่ถูกสังคมทอดทิ้ง ชาวเชียงรุ่งส่วนใหญ่มองว่าพุทธศาสนาที่คนนับถืออยู่นั้นสมบูรณ์แบบและยิ่งใหญ่กว่า¹³

6. ขนบประเพณี

เนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีของคนไป๋ที่สืบสองพันนาในเรื่อง *เซอหลี่* ค่อนข้างจะหลากหลายครอบคลุมถึงความนิยมต่าง ๆ ตามประเพณีชาวไป๋ เช่น อาหารการกิน การแต่งกาย บ้านเรือน การแต่งงาน งานศพ การทำมาหากิน การเลี้ยงลูก ทรงผม การสักตัว การแต่งฟัน การแพทย์ เทศกาล การตั้งชื่อ ตลาคนัด เป็นต้น คุณค่าของบันทึกเหล่านี้อยู่ที่ว่าเป็นข้อมูลชั้นต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตของไทลีสองพันนาที่ค่อนข้างครบถ้วน หลายสิ่งหลายอย่างยังคงปฏิบัติกันทั้งในลีสองพันนาและชุมชนไทกลุ่มอื่น เช่น นิยมรับประทานข้าวเหนียว ชอบอาหารรสเปรี้ยว และอาหารที่ทำจากเนื้อดิบและเลือด (ลาบ) อาศัยอยู่ตามบ้านยกพื้น ผู้หญิงไว้มวยผม ผู้ชายสักตัว นอกจากนี้แล้ว ยังมีปรากฏการณ์และประเพณีที่สูญหายไปจากสังคมลีสองพันนาตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากอิทธิพลภายนอก เช่น การฝังศพ วิธีกำจัดศพของชาวไป๋แบ่งเป็น 3 ชนิด คือเผาศพ ฝังในหลุม และลอยในแม่น้ำ มีเพียงชนชั้นผู้ดีที่ร่ำรวยและตายด้วยความชราเท่านั้น จะมีพิธีเผาศพสามัญชนทั่วไปใช้วิธีกำจัดศพเช่นเดียวกับชาวยุโรป ส่วนการลอยน้ำนั้นใช้กับคนที่ตายด้วยอุบัติเหตุหรือโรคภัยไข้เจ็บ¹⁴ ความหลากหลายของการกำจัดศพเช่นนี้ไม่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน

7. ระบบการปกครอง

องค์กรในสถาบันข้าหลวงแสนหวีที่ทำหน้าที่เป็นรัฐสภาได้แก่ เหนือสนาม ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดในการพิจารณาการบ้านการเมืองของลีสองพันนา เจ้าแสนหวีเชียงรุ่งไม่มีสิทธิ์เข้ามาก้าวล่วง ข้อตกลงใด ๆ ต้องได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นทางการ หรืออย่างน้อยไม่มีสมาชิกใดคัดค้าน จึงจะเกิดผลบังคับใช้ได้ ไม่ใช่แบบทำตามเสียงข้างมาก เจ้าแสนหวีเป็นประมุขของลีสองพันนา แต่ประชาชนมีสิทธิ์ที่จะปลดเจ้าแสนหวีออกจากตำแหน่ง หรือมีการทำโทษถึงขั้นประหารชีวิตและแต่งตั้งเจ้าแสนหวีคนใหม่โดยตรง

ยศตำแหน่งแบ่งเป็น 5 ระดับ สมเด็จพระเป็นเจ้า หรือเจ้าแผ่นดิน เป็นฉายาที่เจ้าแสนหวีเรียกตนเอง ส่วนชาวบ้านจะเรียกว่าเจ้าฟ้า ตำแหน่งที่ต่ำลงมาได้แก่เจ้า ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ของเจ้าแผ่นดิน ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองต่าง ๆ ที่เหลืออีก 3 ตำแหน่งได้แก่ พญา จำ และแสน¹⁵

¹³ หลี่สุ่ย, *เซอหลี่*, หน้า 85-86

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 88-103

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106-108

ผลงานการศึกษาระบอบสังคมนิยมในช่วงหลังที่เน้นการต่อสู้ทางชนชั้นนั้น จะเน้นฐานะผู้ปกครองของเจ้าฟ้า อาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาที่เน้นลักษณะร่วม สรุปลักษณะร่วมของสังคมชนชาติต่าง ๆ เพื่อยืนยันหรือพิสูจน์ทฤษฎี ส่วนการศึกษาของหลี่ฟูอี ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ค่อยละเอียดและเจาะลึก แต่เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเอกลักษณ์ หรือความเป็นไทนั้นเอง มุมมองและวิธีการศึกษาจึงต่างกัน วิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา ได้สร้างภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติส่วนน้อยขึ้น ส่วนการศึกษาลัทธิมาร์กซ์แบบจีนก็ได้สร้างภาพลักษณ์เช่นกัน แต่พยายามแยกแยะระหว่างภาพลักษณ์ของประชาชนและภาพลักษณ์ของเจ้า ซึ่งหมายถึงชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นปกครอง และพยายามสรุปด้วยหลักเกณฑ์ที่เรียบง่าย ถ้าเป็นของชนชั้นกรรมาชีพก็ถือเป็นสิ่งดี เป็นการสร้างสรรค์ ถ้าเป็นชนชั้นปกครองก็จะตรงกันข้าม โดยมองข้ามว่า บางครั้งระบอบสังคมนิยมและวัฒนธรรมนั้นจะเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ไม่อาจแยกแยะระหว่างปัจจัยสนับสนุนและอุปสรรคอย่างชัดเจนได้

8. ระบอบที่ดิน

ที่ดินทั้งหมดเป็นของส่วนรวม ไม่สามารถทำการซื้อขายได้ แต่ประชาชนจะได้ที่ดินแบ่งปันอย่างเสมอภาค มีสิทธิในการเพาะปลูกและบริโภคพืชผล หากมีการโยกย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น ก็สูญเสียที่ดินในหมู่บ้านเดิมไปโดยปริยาย และจะมีการแบ่งปันที่ดินรอบใหม่ในหมู่บ้านที่ย้ายเข้า ส่วนเจ้าแสนหวี่มีนาของตนซึ่งแยกออกจากรวม จะมีชาวบ้านทำนาให้โดยใช้เวลานานกว่าส่วนรวม¹⁶

แรงบันดาลใจที่ทำให้หลี่ฟูอีได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง *เซอหลี่* ขึ้นก็คือในช่วงทศวรรษ 1920-ทศวรรษ 1930 ประเทศจีนยังไม่เข้มแข็งพอ ต้องเผชิญกับสิ่งท้าทายหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการรุกรานของญี่ปุ่น หรือการแผ่ขยายอำนาจของมหาอำนาจตะวันตก หลี่ฟูอีมองเห็นคุณค่าของชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในจีนภาคตะวันตกเฉียงใต้ มองเห็นคุณค่าของดินแดนที่พำนักอาศัยของชาวไท และเกรงว่า หากชาวจีนยังคงไม่ทำความเข้าใจกับชนชาติเหล่านี้ หากไม่เปลี่ยนค่านิยมดั้งเดิมบางอย่าง จีนอาจต้องสูญเสียแผ่นดินที่อยู่เขตชายแดนผืนนี้ไปก็ได้ ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วกับเมืองอูและอูใต้ ด้วยจุดยืนเช่นนี้ หลี่ฟูอีสามารถมองคนไทไปอีด้วยความรู้สึกมนุษยนิยม

ในคำอธิบายของเรื่อง *เซอหลี่* หลี่ฟูอีได้ระบุอย่างชัดเจนว่าได้แก้ไขชื่อเรียกที่แสดงถึงความดูถูกเหยียดหยามชนชาติส่วนน้อยทั้งหมด ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดมนุษยนิยม และหลักเสมอภาค

¹⁶ หลี่ฟูอี, *เซอหลี่*, หน้า 140-141

ระหว่างชนชาติต่าง ๆ ¹⁷ ความรู้สึกอันนิยมเป็นการแสดงออกทางชาตินิยม ซึ่งได้สะสมและก่อรูปขึ้นมาในประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาวจีน ความจริงคือ ตั้งแต่สมัย 4-5 พันปีก่อน ชาวจีนได้สร้างอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรือง ไม่ว่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม หรือวิทยาศาสตร์จัดอยู่ระดับแนวหน้าของโลกตลอด ชาวจีนรักษาความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวได้จนถึงยุคกลางราชวงศ์ชิง เมื่อเทียบกับชนชาติส่วนน้อยที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตผิดแผกจากตนเอง ก็มองว่าด้อยกว่า หรือมองเป็นอนารยชนไป อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกชาตินิยมยังคงเป็นอคติที่มนุษย์ยึดติด และไม่สามารถเอาชนะตนเองได้แม้ในปัจจุบัน ดังนั้น คนโบราณก็ไม่สามารถที่จะก้าวข้ามปัจจัยเหล่านี้ได้ ความรู้สึกที่สะสมมานานนี้ ทำให้ชาวจีนยังคงหลงใหลในภาพลักษณ์ที่เป็นอาณาจักรและชาติที่เข้มแข็งยิ่งใหญ่มาก แม้หลังยุคกลางราชวงศ์ชิง หลังจากประเทศตะวันตกได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้นำหน้าจีนในด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี โดยเฉพาะศักยภาพการทหารอย่างมากแล้วก็ตาม แท้ที่จริง อันนิยมเป็นการแสดงออกถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรม เพราะโดยทางเชื้อชาติแล้ว ชาตินิยมไม่ใช่ชนชาติที่มีสายเลือดอันบริสุทธิ์แต่อย่างใด ได้มีการผสมผสานกับชนเชื้อชาติอื่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจำแนกว่าใครเป็นชาตินั้นจึงเป็นการจำแนกทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการแสวงหาลักษณะร่วมทางความคิดและวัฒนธรรม แกนกลางของวัฒนธรรมจีนเห็นจะต้องยกให้ความคิดของลัทธิขงจื้อ ทำให้สังคมจีนมีความมั่นคงตลอดสองพันกว่าปีที่ผ่านมา เป็นพลังยึดเหนี่ยวที่ทำให้ชาวจีนรวมตัวเป็นปึกแผ่น ไม่แตกแยกกระจัดกระจาย วัฒนธรรมดังกล่าวมีพลังอันเข้มแข็ง มีศักยภาพอย่างสูงในการเผยแพร่กระจาย วัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่ามักจะถูกผนวกกลืนจนไม่เหลือร่องรอย นี่เป็นสาเหตุที่ชาวฮั่นเคยถูกชนชาติส่วนน้อยปกครองหลายครั้ง แต่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังคงสามารถรักษาไว้ได้ กล่าวคือ ชนชาติส่วนน้อยที่เป็นฝ่ายชนะสงคราม สามารถดำเนินการปกครองทางการเมืองเท่านั้น ไม่สามารถครอบงำวัฒนธรรมได้ และวัฒนธรรมดั้งเดิมนี้สามารถมีอิทธิพลขึ้นมาอีกครั้งในเวลาต่อมาเสมอ เมื่อเข้าใจถึงบริบทเช่นนี้ จึงเข้าใจได้ว่าการที่เกิดความรู้สึกชาตินิยมของชาวจีนนั้นมีสาเหตุที่ค่อนข้างจะลึกซึ้ง ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ปัญหาง่าย ๆ ที่ถกเถียงด้วยวิธีการใช้อารมณ์ก็สามารถแก้ไขได้ แต่น่าเสียดายว่า ความรู้สึกชาตินิยมยังคงมีอิทธิพลครอบงำนักวิชาการท้องถิ่นทั้งชาวจีนและชาวไทย ทำให้นักวิชาการต้องเสียมั่นสมอง เสียเวลาในการถกเถียงโต้ตอบอย่างเปล่าประโยชน์ แทนที่จะเป็นการศึกษาทางวิชาการอย่างจริงจัง

สำหรับบางคนแล้ว ความรู้สึกอันนิยมเป็นสิ่งที่ฝังรากลึกในจิตสำนึก บางครั้งจะแสดงออกในเชิงลบหลู่ เช่น เวลาสะกดชื่อชนชาติส่วนน้อยจะเติมตัวข้างที่มีความหมายดูถูก หรือตั้งใจเลือกใช้ตัวอักษรที่ไม่สุภาพ สำหรับชาวไทยในประเทศจีน ก็เคยถูกเรียกด้วยชื่อเชิงดูถูก หลัผู้เป็นนักวิชา

¹⁷ หลี่ฝูอี, “คำอธิบาย”, เซอหลี่, หน้า 1

การคนแรกที้ออกมาเรียกร้องให้ความสำคัญต่อปัญหาดังกล่าว จุดยืนที่เน้นความเสมอภาคนั้น ส่งผลกระทบต่อผลการศึกษาวิจัยอย่างแน่นอน จะทำให้ผลสรุปที่ได้มาไม่เที่ยงตรง เชื่อถือได้ ทำให้นักวิชาการสามารถวางตัวเป็นกลาง เป็นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องของชาติพันธุ์ศึกษา ในทุกวันนี้ รัฐบาลจีนดำเนินนโยบายความเสมอภาคทางชนชาติ ทักษะที่เหยียดหยามชนชาติส่วนน้อยนั้นกลายเป็นเรื่องอดีตไปแล้ว ถ้าหากยอมรับว่างานทางด้านชนชาติส่วนน้อยของรัฐบาลจีนได้ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ความสำเร็จดังกล่าวก็เนื่องมาจากความพยายามของคนหลายฝ่ายหลายชั่วคน ซึ่งรวมถึงพี่น้องชนชาติส่วนน้อยเอง และนักชาติพันธุ์ศึกษาอย่างหลัผู้ด้วย

นอกจากใช้จุดยืนที่เป็นกลางและยุติธรรมแล้ว หลี่ผู่ยังได้แสดงความชื่นชมยกย่องต่อชนชาติไทและวัฒนธรรมไทอีกด้วย การรักสันติและมีน้ำใจแก่กันและกันเป็นสิ่งที่หลี่ผู่ประทับใจมากที่สุด มุมมองของหลี่ผู่ยังคงเป็นมุมมองในแง่วัฒนธรรมเช่นกัน หรือเป็นผลสรุปจากการเปรียบเทียบทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ระหว่างชาวฮั่นกับชาวไท ในประวัติศาสตร์จีนที่มีบันทึกลายลักษณ์อักษรนั้น เกิดสงครามบ่อยครั้ง เชื่อว่าชาวฮั่นไม่รักสันติ แต่ด้วยผืนแผ่นดินที่กว้างใหญ่ ความขัดแย้งในระบอบการปกครอง สงครามกลางเมือง หรือสงครามเปลี่ยนราชวงศ์ ล้วนเป็นภัยต่อสังคมและวัฒนธรรม สร้างความเสียหายอันใหญ่หลวง อนึ่ง ระบบสอบเข้ารับราชการและสถาบันขุนนางทำให้กำเนิดระบบมนุษย์สัมพันธ์ที่ซับซ้อน เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ซึ่งก็สร้างความเสียหายไม่น้อยหน้าภัยสงคราม เพราะฉะนั้น เมื่อมีโอกาสสัมผัสกับชีวิตแบบเรียบง่ายและรักสันติของชาวไท หลี่ผู่จึงรู้สึกประทับใจเป็นอย่างยิ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ตั้งแต่หลี่ผู่ขึ้นชมวิถีไทเป็นต้นมา จนกระทั่งศาสตราจารย์หวงฮู่คุนเสนอทัศนะเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมน้ำ” ของชาวไท¹⁸ เวลาล่วงผ่านไปมากกว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ไทศึกษาของจีนได้ผ่านพ้นอุปสรรคมากมาย และเคยประสบวิกฤตจนต้องหยุดชะงักลงอย่างน่าเสียดายเป็นระยะเวลาหนึ่ง แต่ในที่สุด นักวิชาการจีนก็หันหน้ามาใช้จุดยืนที่นักวิชาการรุ่นบุกเบิกสร้างสรรค์ขึ้นมา และพัฒนาจนกลายเป็นกระแสหลักในแวดวงไทศึกษา ซึ่งถือเป็นชัยชนะของทัศนคติที่เปิดกว้าง และความมุ่งมั่นในการยึดถือหลักการทางวิชาการ

เชอหลี่ เป็นผลงานไทศึกษาชิ้นแรกที่พยายามสืบค้นวัฒนธรรมและสังคมไทอย่างรอบด้าน มีเนื้อหาเกี่ยวกับระบอบการเมืองการปกครอง อีกทั้งเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่ตอบสนองแนวคิดเชิงมานุษยวิทยา จนถึงทุกวันนี้ ยังถือว่าไม่ล้าสมัย หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ไทศึกษาในช่วงปี 1950-ปี 1978 มุ่งที่จะศึกษาระบอบสังคม สถาบันการปกครอง จนละเลยการ

¹⁸ หวงฮู่คุน, “คำนำ”, *สุภามิต* (ขุนหมิง: ชนชาติขุนนาน1990), หน้า 4

ศึกษาทางด้านวัฒนธรรม ทำให้คุณค่าของการศึกษาวิจัยถูกจำกัด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวงการชาติพันธุ์ศึกษาในช่วงทศวรรษ 1980-ทศวรรษ 1990 โดยเนื้อแท้คือหันไปสนใจหัวข้อวัฒนธรรมอีกครั้งนั่นเอง เป็นการถามรายนักวิชาการรุ่นบุกเบิกอย่างหลี่ฝูอี้เช่นกัน

เช่นเดียวกับงานบุกเบิกทางด้านชาติพันธุ์ศึกษาทั่วไปในช่วงทศวรรษ 1920-ทศวรรษ 1930 เรื่อง *เซอหลี่* ของหลี่ฝูอี้ยังคงมีคำหยาบๆ โดยเฉพาะ หนังสือที่พยายามแต่งขึ้นอย่างรอบด้านเช่นนี้ มักมีจุดอ่อนที่ในแต่ละหัวข้อไม่สามารถศึกษาวิจัยอย่างลุ่มลึกได้ ส่วนใหญ่เป็นเชิงบรรยายสรุป หัวข้อบางเรื่องวิเคราะห์อย่างผิวเผิน เช่น วิเคราะห์แพทย์แผนโบราณไทโดยไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร หรือเขียนถึงพุทธศาสนาของชาวไท เพียงแค่เขียนในฐานะของผู้สังเกตและผู้บันทึกเท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ หากมีการเปรียบเทียบระหว่างพุทธมหายานที่ชาวจีนทั่วไปรู้จักกับพุทธเถรวาทแบบไท อาจได้ข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อนึ่ง นักวิชาการที่เป็นผู้ริเริ่ม มักจะเสียเปรียบนักวิชาการรุ่นหลังในด้านข้อมูล หรือแม้กระทั่งความรู้พื้นฐาน เช่น ในบทประเพณี หลี่ฝูอี้ได้บันทึกถึงการขับร้องฟ้อนรำชนิดหนึ่ง ชื่อว่า “ยวีน่าเคอ” แต่เขาไม่สามารถตีความหรือวิเคราะห์ได้

งานแปลเรื่อง *หนังสือพื้นเมืองลื้อ* ของหลี่ฝูอี้เป็นเอกสารภาษาไทยเล่มแรกที่ได้รับการแปลเป็นภาษาจีน หลี่ฝูอี้ได้ลำดับพระเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนาตั้งแต่ ค.ศ.1180 จนถึงปี 1864 ไว้ดังนี้

1. พญาเจือง ค.ศ.1180-1192
2. ท้าวไค่เนื่อง 1192-1211
3. ท้าวฟง 1211-1234
4. ท้าวรุ่งแก่นชาย 1234-1257
5. ท้าวแรงหลวง 1257-1273
6. ท้าวพวาก 1273-1287
7. ท้าวไอ่ 1287-1347
8. ท้าวคานเม็ง 1347-1391
9. ท้าวสิดาคำ 1391-1413
10. ท้าวกือเมือง 1413-1415
11. ท้าวคำเที่ยง 1415-1428
12. เสือล่งฟ้า 1428-1457
13. ท้าวสามพ่อลื้อไท 1457-1497

- 14.สามโคกเมือง 1497-1502
- 15.เจ้าคานเมือง 1502-1523
- 16.เจ้าศรีสมการ 1523-1530
- 17.เจ้าหน่อเมือง 1530-1568
- 18.เจ้าศรีสุนันทา 1568-1569
- 19.เจ้าอินเมือง 1569-1598
- 20.เจ้าอุ่นเมือง 1598-1627
- 21.เจ้าศรีสุธรรมมา 1628-1639
- 22.เจ้าหม่อมคำลือ 1639-1669
- 23.เจ้าหน่อเมือง 1669-1681
- 24.เจ้าเมืองท้าว 1681-1684
- 25.เจ้าแพงเมือง 1684-1724
- 26.ท้าวชินเพา 1724-1729
- 27.ท้าวเต่าวัน 1729-1767
- 28.ท้าววู้ยกิน 1729-1773
- 29.ท้าวสุวรรณ 1777-1796
- 30.ท้าวถ่ายค้อ 1797-1802
- 31.ท้าวชุ่มว 1802-1833
- 32.ท้าวจันทู 1834-1864

นักวิชาการจีนที่ทำวิจัยชนชาติส่วนน้อย มักจะให้ความสำคัญแก่เอกสารพื้นเมืองน้อย ในงานเขียนของตนอ้างแค่เอกสารภาษาจีนเท่านั้น แต่หลี่ผู้กลับมองว่านักวิชาการตะวันตกที่ศึกษาเอกสารภาษาไทยด้วยนั้นมักได้ข้อมูลที่สมบูรณ์กว่า จึงคิดจะเอาเป็นเยี่ยงอย่าง¹⁹

เป็นที่ยอมรับกันว่าพงศาวดารจีนมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยในบางราชวงศ์ค่อนข้างจะจำกัด ความสำคัญของเอกสารภาษาไทยคือได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากเอกสารภาษาจีน ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น พญาเจือง พระเจ้าแผ่นดินไท่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังและมีบทบาทสำคัญยิ่งนั้นไม่ปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ราชวงศ์ช่ง เพราะการปกครองของราชวงศ์ช่งค่อนข้างจะอ่อนแอ อิทธิพลไม่ได้ครอบงำถึงทางใต้สุด แม้ประวัติของตาลียุคปลายยังไม่ชัดเจน พญาเจืองและการสร้างอาณาจักรหอ

¹⁹ หลี่ผู้, “คำนำ”, หนังสือพื้นเมืองลื้อ ฉบับแปลภาษาจีน (คุนหมิง:เหวินเจี้ยน, 1947), หน้า 4

คำเชียงรุ่งจึงไม่ได้บันทึกไว้ หนังสือพื้นเมืองลื้อ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรเชียงรุ่งและประวัติของพญาเจือง เป็นแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียวที่นักวิชาการจีนใช้ในการศึกษาสภาพสังคมอาณาจักรเชียงรุ่ง

ในฐานะเป็นนักวิชาการคนแรกที่แปลเอกสารภาษาไทเป็นจีน ต้องยอมรับว่าหลี่ผู้อิมีสายตาที่กว้างไกล นอกจากเป็นผู้บุกเบิกไทศึกษาในจีนแล้ว ยังถือเป็นผู้บุกเบิกแนวการศึกษาที่ใช้เอกสารภาษาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ เป็นการเปิดแนวคิดการศึกษาให้มีแหล่งข้อมูลหลากหลายมากยิ่งขึ้น การศึกษาเอกสารพื้นเมืองจะให้อรรถาธิบายในมุมมองใหม่ เพราะไม่ได้มองในฐานะของผู้บันทึกประวัติของรัฐบาลกลาง หากให้คำบรรยายและคำอธิบายของชนพื้นเมืองหรือราชสำนักไท อย่างน้อยหนังสือพื้นเมืองลื้อ ทำให้นักวิชาการรุ่นหลังเชื่อมโยงประวัติไทสิบสองปันนากับประวัติไทกลุ่มอื่น เช่น ไทล้านนา ลาว หากหลักฐานยืนยันว่าพญาเจืองใน หนังสือพื้นเมืองลื้อ คือพญาเจืององค์เดียวกับใน พงศาวดารโยนก ทำให้ประวัติชนชาติไทกลุ่มต่าง ๆ เกิดความเชื่อมโยงกันได้ งานปริวรรตที่บุกเบิกโดยหลี่ผู้นี้ก็ได้มีนักวิชาการรับช่วงต่อ ตั้งแต่ทศวรรษ 1950 จนถึงปัจจุบัน ได้มีเอกสารภาษาไทแปลเป็นภาษาจีนออกมาเป็นจำนวนมาก

เนื่องจาก หนังสือพื้นเมือง เป็นการบันทึกประวัติย้อนหลังโดยอาศัยความทรงจำเป็นหลัก จึงมีข้อความที่ไม่ตรงกับความจริงในประวัติศาสตร์ ทั้งที่เกิดจากความจำผิดพลาดและที่เกิดจากการตัดทอนเพิ่มเติมหรือตกแต่งโดยเจตนา บางที่ต้องอ่านเทียบกับเอกสารจีนพร้อมกัน

หลี่ผู้อิเดินทางไปอยู่ได้หวันตั้งแต่ปี 1949 หลังจากนั้น เขายังมีงานเขียนเสนอออกมาหลายชิ้น เช่น จดหมายเหตุสิบสองปันนา สอบประวัติเชื้อเครือเจ้าแสนหวิเชียงรุ่ง เป็นต้น งานเก่า เช่น เรื่องเชอหลี่ หนังสือพื้นเมืองลื้อ ก็ได้มีการปรับปรุงและพิมพ์ใหม่ที่ได้หวัน จนกลายเป็นงานวิจัยขั้นพื้นฐานที่ควรศึกษาอย่างละเอียดสำหรับผู้สนใจไทศึกษา

2.3 การศึกษาวิจัยของนักวิชาการอื่น ๆ

หลังจากหลี่ผู้อิจัดพิมพ์เรื่อง เชอหลี่ ในปี 1933 ได้มีนักวิชาการจีนอีกหลายคนเข้าไปศึกษาในสิบสองปันนาและชุมชนชาวไทในที่อื่น และมีผลงานเสนอออกมา

ปี 1934 หลี่ฉุนเซิงและเถาหยุนชย นักมานุษยวิทยาจีนนำทีมงานเข้าไปศึกษาชนชาติส่วนน้อยในจีนตะวันตกเฉียงใต้ รวมทั้งชาวไป๋ในยูนนาน ในการสำรวจครั้งนี้ มีการใช้อุปกรณ์ที่ทันสมัยมาช่วย เช่น กล้องถ่ายภาพยนตร์ เครื่องวัดส่วนสูง เครื่องบันทึกเสียง การสำรวจครั้งนี้ใช้เวลาค่อนข้างนาน หลี่ฉุนเซิงกลับนานถึงในปี 1936 การสำรวจครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพทางสรีระของชาว

ไท อีกทั้งชนบประเพณีต่าง ๆ เช่น การแต่งงาน งานศพ เป็นต้น ²⁰ นักวิชาการทั้งสองคนยังมึงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ด้วย หลังจกนเชิงเคยเขียนเรื่อง อุหมานและไป่หมานในยุนนานสมัยราชวงศ์ถัง (1938) ส่วนเถาหยุนซุ่ยได้เขียนเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไป่อี้กับรัฐบาลจีนในอดีตและในปัจจุบัน (1942) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทกับรัฐบาลกลาง ²¹

ปี 1935 ฟางกั๋วหยู นักชาติพันธุ์ศึกษาและนักประวัติศาสตร์ได้สำรวจชนชาติไท ลาฮู ว่าตามพื้นที่ชายแดนยุนนาน-พม่า ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจครั้งนี้ได้เรียบเรียงในหนังสือเรื่อง รายงานการสำรวจเขตชายแดนในยุนนานภาคตะวันตก (1943) และงานเขียนอื่น ๆ อีกหลายชิ้น ²²

ปี 1938 รัฐบาลมณฑลยูนนานได้จัดทีมงานไปสำรวจผู้เออร์ ซือเหมาและอีหนัน ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนของชาวไท เทยเหอเชิง หนึ่งในคณะผู้สำรวจได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ชนบประเพณีของไป่อีน้ำ ได้บันทึกถึงประเพณีของกลุ่มไท ฮานี ลาฮู และว่า แต่ถกนักวิชาการรุ่นหลังวิจารณ์ว่า “มีความเข้าใจผิดอยู่บ้าง” ²³

ระหว่างปี 1942-1943 มหาวิทยาลัยหนันไคได้จัดการสำรวจที่ลุ่มแม่น้ำแดงและแม่น้ำล้านช้าง (แม่น้ำโขง) ได้รวบรวมคัมภีร์โบราณ เครื่องแต่งกายของชาวไท (เอวลาย) ²⁴ การสำรวจครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับชาวไทที่ไม่ใช่ไทสิบสองพันนาและไทได้คง แต่เนื่องจากอยู่ในช่วงสงครามโบราณวัตถุที่ได้มาจากการสำรวจส่วนใหญ่ได้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย ไทศึกษาของจีนในช่วงต่อมา ไม่ได้ให้ความสนใจกับชาวไทที่นอกจากสองกลุ่มนี้จนกระทั่งทศวรรษ 1990

ทางด้านภาษาศาสตร์ ก็มีหลี่ฟางกั๋ว ซึ่งเป็นนักภาษาศาสตร์จีนคนแรกที่ศึกษาภาษาชนชาติส่วนน้อย หลี่ฟางกั๋วได้ศึกษาภาษาจ้วง ภาษาแฮตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1930 หลังปี 1937 ได้เข้าไปศึกษาภาษาไท จ้วงที่ยูนนาน และดั่ง สุยที่มณฑลกุ้ยโจว ²⁵

การศึกษาประวัติของอาณาจักรน่านเจ้าก็น่าจะจัดเป็นส่วนประกอบส่วนหนึ่งของไทศึกษาทั้ง ๆ ที่ วงการไทศึกษาไม่ว่าในจีนหรือในไทย ส่วนใหญ่ต่างก็ยอมรับว่าน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรของคนไท แต่ในช่วงทศวรรษ 1920-ทศวรรษ 1930 ทิศนะที่ว่าน่านเจ้าเป็นอาณาจักรไทนั้นเป็นที่ยอมรับกันในวงวิชาการและสังคมไทย เป็นหลักฐานพิสูจน์ว่าชาติไทเป็นชนชาติที่มีประวัติยาวนานและยิ่งใหญ่ ถกจีนรุกรานจนต้องอพยพสู่ทางใต้ สร้างสุโขทัยขึ้นมา หมออดอดด์เป็นคนสำคัญที่

²⁰ หวังเจียนหมิน, ประวัติชาติพันธุ์วิทยาในจีน ภาค 1, หน้า 181

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 82-83

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 237

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 207-208

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 243

เผยแพร่วาทะดังกล่าว อย่างช้าในช่วงทศวรรษ 1930 นักวิชาการจีนได้รู้ถึงงานวิจัยของหมอดอดด์ นักวิชาการจีนหลายคนได้เขียนบทความเกี่ยวกับน่านเจ้า เช่น อุหมานและไ้หมานของยูนนานใน สมัยราชวงศ์ถัง ของหลิงจุนเจิง ตีพิมพ์ในปี 1938 น่านเจ้าเป็นอาณาจักรของไทยหรือไม่ ของฟางกั๋ว หยู ตีพิมพ์ในปี 1939 และ น่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรไท ของสวี่หยุนเจียว ทัศนะของนักวิชาการเหล่านี้ทั้ง ๆ ที่ยังมีข้อโต้แย้งอยู่ แต่เป็นการโต้แย้งว่าน่านเจ้าเป็นชนชาติไทหรือชนชาติอื่น ไม่ได้มองเป็น อาณาจักรของไทย

เจียงอิงเหลียง นักประวัติศาสตร์ และมานุษยวิทยาก็ได้เข้าสู่เขตได้คง ตั้งแต่ปี 1937 แต่เขา ไม่มีโอกาสเข้าถึงสิบสองพันนาจนกระทั่งปี 1945 ในบรรดานักวิชาการที่กล่าวมา มีเพียงเจียงอิงเหลียงและหลี่ฝูอิเท่านั้น ที่ได้ทำงานด้านไทศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ มีผลงานออกมาเผยแพร่มากมาย ชีวิตวัฒนธรรมของไ้ห้อ ที่จัดพิมพ์เมื่อปี 1950 ซึ่งเนื้อหาส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ พร้อมทั้งรายงานการสำรวจที่ยูนนานภาคตะวันตก เจียงอิงเหลียงได้ใช้ในการเรียบเรียง ประวัติชนชาติไท ก่อนหน้านั้น เจียงอิงเหลียงยังมีงานเขียนเกี่ยวกับชาวไ้ห้ออีกหลายชิ้น เช่น ระบอบเจ้าเมืองของไ้ห้อที่ยูนนานภาคตะวันตก และ เศรษฐกิจสังคมไ้ห้อในยูนนานภาคตะวันตก ซึ่งจัดพิมพ์เมื่อปี 1938 บทความสองชิ้นนี้จะเจาะจงศึกษาไ้ห้อที่อาศัยอยู่ยูนนานภาคตะวันตก ซึ่งก็คือเขตได้คงในปัจจุบันนั่นเอง แบ่งเขตการปกครองย่อยเป็น 6 เขตด้วยกัน ได้แก่ เมืองตี้ (เหลียงเหอ) เมืองเจียง (อิงเจียง) เหลียนซัน เมืองวัน (หลงชวน) เมืองมาว เมืองซอน (ลู่อี้) อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจยังคงอยู่ในมือของเจ้าฟ้าต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 10 ตำแหน่งด้วยกัน มีทั้งเจ้าแสนฟู่ เจ้าอานฟู่ และเจ้าหลวง ตามที่รัฐบาลจีนแต่งตั้งขึ้น ตำแหน่งเหล่านี้มีประวัติมาตั้งแต่ 300 ถึง 500 ปี

จีนได้ผนวกยูนนานตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน ระบอบการปกครองแบบมณฑล-อำเภอได้กระจายสู่ท้องถิ่นมานานแล้ว แต่ในพื้นที่ชุมชนของชาวไ้ห้อยังคงมีการแต่งตั้งชนพื้นเมืองเป็นผู้ปกครองอยู่ วิธีที่ผูกมิตรกับชนพื้นเมืองนี้ทางรัฐบาลกลางเรียกว่าระบบจี้หมี่ (แปลว่าเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี)

เจียงอิงเหลียงชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างสิบสองพันนากับได้คงว่า ในสิบสองพันนามีเจ้าแสนหวีเซียงรุ่งอยู่เหนือเจ้าเมืองต่าง ๆ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เป็นประมุขสูงสุดของสิบสองพันนา ส่วนที่ได้คงนั้น เจ้าฟ้าเมืองต่าง ๆ มีอำนาจการปกครองพอ ๆ กัน และชาวไ้ห้อที่เขตได้คงได้รับอิทธิพลจากจีนอันค่อนข้างจะมาก มีโอกาสสัมผัสกับโลกภายนอกมากกว่า เจ้าเมืองบางคนเคยได้รับการศึกษาที่ญี่ปุ่น มีค่านิยมที่ทันสมัย บางคนถึงกับเคยเข้าร่วมการปฏิวัติของดร.ซุนยัตเซ็นในปี 1911 วิถีชีวิตก็ได้อิทธิพลจากจีนหรือแม้กระทั่งอิทธิพลตะวันตกค่อนข้างสูง

เจ้าเมืองทั้งหลายที่เขตได้คงอ้างว่าตนเองเป็นเชื้อชาติฮั่น อพยพมายังยูนนานตามกองทัพเนื่องจากสร้างคุณูปการขึ้นมาได้ จึงได้รับพระราชทานนามสกุลใหม่ (เช่น ท้าว) และแต่งตั้งเป็นเจ้า

เมือง สำหรับข้อนี้ เจียงอิงเหลียงวิเคราะห์ว่า คงมีส่วนหนึ่งเป็นชาวฮั่นที่ตามกองทัพมา แต่ก็มิใช่เมืองไม่น้อยทีเดียวที่เป็นชนพื้นเมืองที่จ่านและได้รับการแต่งตั้ง สาเหตุที่ไม่ยอมรับว่าเป็นชนชาติส่วนน้อย คงเป็นเพราะอิทธิพลอันนิยมที่มีขึ้นมานานปี

พันธะที่เจ้าเมืองมีต่อรัฐบาลกลางมีอยู่ 2 ประการ

1. จัดส่งคณะบรรณาการเข้าเฝ้าฮ่องเต้
2. จัดเก็บภาษี

เพื่อแสดงถึงความสวามิภักดิ์ที่ท้องถิ่นมีต่อรัฐบาลกลาง ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจ การ “จิ้มก้อง” จากเขตชายแดนไม่เพียงแต่ไม่เพิ่มรายได้ให้แก่รัฐบาล หากทำให้เพิ่มรายจ่ายอีก ส่วนภาษีที่เก็บจากแต่ละเขตนั้น เก็บเงินตั้งแต่ 100 ถึง 2500 ตำลึง เมืองบางเมืองเก็บเพียง 15-40 ตำลึงเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น เมื่อเทียบกับพื้นที่ ประชากร และผลผลิตแล้ว ต้องยอมรับว่าการปกครองเช่นนี้ของรัฐบาลไม่ได้เพื่อหวังผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ระบอบการปกครองที่ได้คงจะเน้นความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ตำแหน่งเจ้าเมืองมีอำนาจสูงสุดทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร และเป็นผู้นำทางศาสนา ตำแหน่งนี้สามารถสืบทอดให้ลูกหลานได้ ตำแหน่งที่รองลงมาคือพระมหาอุปราช หรือผู้รักษาราชการแทนยามไม่มีเจ้าเมืองหรือเจ้าเมืองมีอายุน้อยไม่สามารถว่าราชการด้วยตนเอง ส่วนขุนนางก็เลือกจากญาติเจ้าเมืองที่มีความสามารถหรืออยู่ใกล้ชิดเจ้าเมืองและเป็นที่ไว้วางใจ ขุนนางก็แบ่งเป็น 3 ระดับด้วยกัน หม่อม จุ่นและชิน

เมื่อพิจารณาการถือครองที่ดินในเขตได้คงแล้ว เจียงอิงเหลียงเห็นว่าสังคมนี้เป็นสังคมเจ้าของที่ดินรายใหญ่แบบศักดินา เพราะที่ดินทั้งหมดเป็นของเจ้าเมือง ชาวบ้านอยู่ในฐานะเป็นไพร่ เจ้าเมืองมีอำนาจการปกครอง จัดสรรที่ดินให้แก่ญาติวงศ์ตระกูล เป็นทำนองระบบกินเมือง นอกจากเจ้าเมืองแล้ว ไม่มีใครมีทรัพย์สินส่วนตัว

เกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่อุดมสมบูรณ์ ไพร่ทั่วไปมีฐานะเสมอภาคกัน คือไม่มีคนรวยกว่าเพื่อน แต่ก็ไม่ถึงกับยากจนจนต้องอดอยาก เงินที่เหลือจากการใช้ชีวิตเกือบทั้งหมดนำไปทำบุญที่วัด การค้าขายยังไม่เจริญ เช่นเดียวกับสภาพในสิบสองปันนา พ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวฮั่น²⁶

ปัจจัยลักษณะทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม ทำให้อิทธิพลของจีนเข้าไปในเขตได้คงมากกว่าที่สิบสองปันนา งานสำรวจยุคแรกก็ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างไทได้คงกับไทสิบสองปันนา อีกทั้งความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างไทใหญ่ได้คงกับไทลื้อสิบสองปันนา ทำให้คนไทสอง

²⁶ เจียงอิงเหลียง, “ระบอบเจ้าเมืองของไป๋อี้ที่ขุนนางภาคตะวันตก” และ “เศรษฐกิจสังคมไป๋อี้ในขุนนางภาคตะวันตก”, รวมบทความชาติพันธุ์ศึกษาของเจียงอิงเหลียง (ปักกิ่ง: ชนชาติ, 1992).

กลุ่มนี้มีเป้าหมายการศึกษาและบทบาทที่แตกต่างกัน แม้กระทั่งทุกวันนี้ เวลาพูดถึงไทศึกษาในจีน จะทำให้คิดถึงไทลื้อสิบสองพันนา เสมือนหนึ่งเป็นต้นตำรับ รองลงมาคือไทได้คง ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับไทกลุ่มอื่น เช่น ไทเอดาย ยังคงน้อยและถูกจำกัดในวงแคบมาก

บทความที่ศึกษาเขตได้คงของเจียงอิงเหลียงจึงถือเป็นผลงานที่มีคุณค่า เป็นการทดลองของไทศึกษาที่แผ่ขยายเป้าหมายการศึกษาให้กว้างขึ้น ไม่ใช่จะจงใจในเขตสิบสองพันนาเพียงแห่งเดียว ตั้งแต่นั้นมา ไทได้คงและไทสิบสองพันนาได้กลายเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของไทศึกษาในจีน ความหมายของการศึกษาเกี่ยวกับไทได้คงอาจไม่ได้อยู่ที่เป็นการศึกษาไทจวริต แต่เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างชาวฮั่นกับชาวไท ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งในประวัติวิวัฒนาการของชนชาติไท

2.4 การศึกษาระบอบที่ดินในสิบสองพันนา

ในช่วงทศวรรษ 1940 ยังมีผลงานไทศึกษาอีกแนวหนึ่ง ซึ่งก็ถือว่าเป็นงานศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง ก็คือการศึกษาระบอบที่ดินสิบสองพันนาของเจินฮั่นเซิง นักประวัติศาสตร์จีน เจินฮั่นเซิงเป็นตัวแทนของนักวิชาการฝ่ายซ้าย เน้นวิธีการศึกษาแบบลัทธิมาร์กซ์

การศึกษานักประวัติศาสตร์ลัทธิมาร์กซ์ได้ก่อกำเนิดขึ้นและพัฒนาในช่วงปลายทศวรรษ 1920 ถึงทศวรรษ 1930 ได้มีการศึกษาและอภิปรายเกี่ยวกับลักษณะสังคมจีน สาเหตุที่เกิดการอภิปรายดังกล่าวเนื่องมาจากการแตกแยกของพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี 1927²⁷ ขบวนการคอมมิวนิสต์ต้องประสบกับอุปสรรค พรรคคอมมิวนิสต์จีนเห็นว่าการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะสังคมจีนมีบทบาทในการค้นหาทางออกของการปฏิวัติและเป้าหมายของการปฏิวัติเป็นอย่างยิ่ง การศึกษาและอภิปรายได้รับอิทธิพลจากองค์การคอมมิวนิสต์สากล ซึ่งผู้นำสหภาพโซเวียตก็มีความคิดเห็นที่แตกแยกกัน Stalin เห็นว่าการปฏิวัติในจีนเป็นการปฏิวัติประชาธิปไตยชนชั้นทุนนิยม เป็นการผสมผสานระหว่างการต่อสู้กับศักดินาและการต่อสู้กับจักรวรรดินิยม ส่วน Trotsky เห็นว่าศักดินานั่นไม่มีบทบาทในจีน ความสัมพันธ์ทุนนิยมเป็นตัวกำหนด เป้าหมายการปฏิวัติก็คือต่อต้านชนชั้นทุนนิยมและชาวนารวย ในปีเดียวกัน Trotsky ถูกขับไล่ออกจากพรรคด้วยความพ่ายแพ้ในการแข่งขันอำนาจทางการเมือง ปี 1928 ภายใต้การนำขององค์การคอมมิวนิสต์สากล พรรคคอมมิวนิสต์จีนเปิดประชุมผู้แทนทั่วประเทศครั้งที่ 6 การประชุมครั้งนี้ได้ตกลงว่าลักษณะสังคมจีนเป็นสังคมกึ่ง

²⁷ ในปี 1923 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ตกลงที่จะร่วมมือกับพรรคก๊กมินตั๋งที่นำโดยดร.ซุนยัตเซ็น เพื่อต่อสู้กับกลุ่มขุนศึกที่ยึดอำนาจ ดร.ซุนยัตเซ็นถึงแก่กรรมในปี 1925 การร่วมมือเป็นพันธมิตรครั้งนี้สิ้นสุดลงด้วยการปราบปรามของจอมพลเจียงไคเช็คในปี 1927

ศักดินาถึงเมืองขึ้น การปฏิวัติในตอนนั้นยังคงเป็นปฏิวัติประชาธิปไตยชนชั้นทุนนิยม เป้าหมายของการปฏิวัติคือต่อต้านจักรวรรดินิยมและดำเนินการปฏิรูปที่ดิน²⁸

ในวงวิชาการ การอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการผลิตแบบเอเชียเป็นหัวข้อสำคัญที่นำไปสู่การถกเถียง ประเด็นสำคัญคือวิธีการผลิตแบบเอเชียถือเป็นสังคมรูปแบบใด ซึ่งนักวิชาการจีนได้เสนอทัศนะหลากหลาย ทัศนะวิวัฒนาการของสังคมที่ได้รับการยอมรับจากทางการคือทัศนะของกั๋วม่อชั๋ว ที่มองว่ายุคก่อนราชวงศ์โจวตะวันตกคือสังคมบรรพกาล หรือระบอบคอมมิวนิสต์บรรพกาล ช่วงราชวงศ์โจวเป็นระบอบทาส หลังสมัยชุนชิวคือระบอบศักดินา และประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาเป็นทุนนิยม²⁹ ผลงานของนักวิชาการคนนี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาวิจัยสังคมและประวัติศาสตร์จีนอย่างมาก การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทในภายหลัง ก็ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาลักษณะสังคมจีนและวิธีการผลิตแบบเอเชีย

ในปี 1928 เจินอันเซิงเคยปรึกษาปัญหาลักษณะสังคมชนบทจีนกับ L.Madjar ผู้เชี่ยวชาญจีนชาวฮังการีที่มอสโคว์ L.Madjar เคยมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจชนบทจีน แต่ Madjar เองก็ไม่สามารถให้คำอธิบายที่สมบูรณ์เกี่ยวกับลักษณะสังคมจีนได้ เจินอันเซิงจึงตัดสินใจทำการสำรวจสังคมจีนอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง

เจินอันเซิงเริ่มต้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ดินาจีนก่อน ศึกษาความสัมพันธ์ทางการผลิตภาคเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ และระบอบที่ดินศักดินาในสังคมนั้น ๆ ต่อมาก็เป็นงานภาคสนาม คือสำรวจระบอบที่ดินและชีวิตเกษตรกรจีนภาคต่าง ๆ การศึกษาระบอบที่ดินในสิบสองปันนาก็เป็นส่วนหนึ่งของงานศึกษาทั้งหมดของเขา

ระหว่างปี 1936-1939 เจินอันเซิงทำงานให้แก่ Institute of Pacific Relations ที่สหรัฐอเมริกา เขาได้โครงการการศึกษาระบอบที่ดินชนชาติส่วนน้อยในจีนตะวันตกเฉียงใต้ การสำรวจได้ดำเนินในปี 1940 ใช้เวลาเพียงไม่ถึงเดือน ด้วยทุกสิ่งทุกอย่างต้องเสร็จสิ้นก่อนฤดูฝนจะมาถึง การสำรวจครั้งนี้ครอบคลุมถึง 66 หมู่บ้าน และ 168 ครอบครัวจาก 4 หมู่บ้าน ปี 1948 เจินอันเซิงได้เรียบเรียงหนังสือ Frontier Land System in Southernmost China : A comparative study of agrarian problems and social organization among the Pai Yi People of Yunnan and the Kamba People of Sikang หนังสือเล่มนี้จัดพิมพ์ที่นิวยอร์กเมื่อปี 1949 หนังสือเล่มนี้เขียนเป็นภาษาอังกฤษ และไม่ได้รับการแปลเป็นภาษาจีนจนกระทั่งปี 1984 ฉบับแปลภาษาจีนได้แปลเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับระบอบที่

²⁸ หลิวลี่นา, ประวัติความคิดในยุคสาธารณรัฐจีน (พิมพ์ครั้งที่ 2, ปักกิ่ง: ประชาชน, 1997), หน้า 127-128

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 141-142

ดินไทลีสองพันนาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยตั้งชื่อใหม่ว่า *ระบอบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก*

ทฤษฎีที่เงินฮั่นเซิงใช้ในการวิจัยก็คือทฤษฎีวิถีการผลิตแบบเอเชีย ทฤษฎีนี้มีมาร์กซ์เคยกล่าวในคำนำของหนังสือเรื่อง *เศรษฐศาสตร์การเมืองวิพากษ์* ว่า โดยทั่วไปแล้ว วิธีการผลิตแบบเอเชียแบบบรรพกาล แบบศักดินาและแบบทุนนิยมในปัจจุบัน อาจมองว่าเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ในวิวัฒนาการของรูปแบบสังคมเศรษฐกิจ (social-economic formation) ในต้นฉบับหนังสือเรื่อง *รูปแบบสังคมก่อนทุนนิยม* ได้ระบุว่าตามรูปแบบของเอเชียนั้น ที่ดินเป็นของส่วนรวมในคอมมูน และจัดสรรให้สมาชิกทำการเพาะปลูก ผู้ปกครองด้วยอำนาจเด็ดขาดเป็นเจ้าของที่ดินสูงสุด หรือเป็นเจ้าของที่ดินเพียงผู้เดียว อยู่เหนือคอมมูนทั้งปวง และได้ผลิตส่วนเกินด้วยการเก็บภาษีที่นา เจ้าของที่ดินจะบริหารกิจการสาธารณะ เช่น ระบบชลประทาน การคมนาคม เป็นต้น ภายในคอมมูนเป็นระบอบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง หัตถกรรมและเกษตรกรรมรวมเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นวิธีการผลิตแบบเอเชียจึงมีความมั่นคงมากที่สุดและดำรงอยู่ได้นานที่สุด แต่วิธีการดังกล่าวจะถือเป็นสังคมทาสในตะวันออก หรืออยู่ระหว่างสังคมบรรพกาลพัฒนาสู่สังคมทาส ยังคงมีการถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการทั้งในและนอกประเทศจีน³⁰ และมองว่าอารยชนชาติที่ไม่อาจอุปถัมภ์ขึ้นด้วยตนเองนั้นอาจเกี่ยวข้องกับวิธีการผลิตแบบเอเชียทั้งนั้น อย่างน้อย สิบสองพันนาถูกมองว่าเป็นตัวอย่างวิธีการผลิตแบบเอเชียที่สมบูรณ์แบบที่สุดในประเทศจีน

เงินฮั่นเซิงได้ให้รายละเอียดของระบอบการปกครองของสิบสองพันนาว่า เจ้าแผ่นดินเป็นผู้ปกครองหลัก ชาวบ้านจะเรียกว่าสมเด็จพระเป็นเจ้า ขุนนางจะแบ่งเป็น 5 ระดับด้วยกัน

ระดับที่ 1 มีเพียง 4 คน ได้แก่ เจ้าเชียงฮา มีอำนาจเทียบเท่าเสนาบดี ภายใต้การนำเจ้าเชียงฮายังมีขุนนางอีก 3 คน ตู๋หลงเก้า (ฝ่ายปฏิบัติ) ตู๋หลงฮ้อยด่างบ้านขุม (ฝ่ายคุ้มครอง) ตู๋หลงฮ้อยด่างจอมวัง (ผู้ช่วยฝ่ายคุ้มครอง)

ระดับที่ 2 ประกอบด้วยขุนนาง 8 คน ตู๋หลงนาถ่าง รับผิดชอบกิจการกวิเทศสัมพันธ์ ตู๋หลงปราสาท รับผิดชอบฝ่ายการเงิน การจัดงบประมาณ ตู๋หลงนาขวา เสนาฝ่ายขวา ตู๋หลงนาซ้าย เสนาฝ่ายซ้าย ตู๋หลงนากาด คุมตลาดเชิงรุ่ง ตู๋หลงแห่แยง คุมกิจการในหอคำเชิงรุ่ง ตู๋หลงนาหอก ฝ่ายรักษาความปลอดภัย ตู๋หลงนาม้า สัตวแพทย์

ระดับที่ 3 มีขุนนาง 16 คน ตู๋หลงนาแห้วง ตู๋หลงนาเจื่องหาญ ตู๋หลงนาซ้าง ตู๋หลงนาแห้วงน้อย ตู๋หลงนาออน ตู๋หลงนาอว ตู๋หลงนารถ ตู๋หลงนาแพง ตู๋หลงนากว้าง ตู๋หลงนาวา เป็นต้น

³⁰ คณะบรรณาธิการสารานุกรมฉือไห่, *ฉือไห่*, หน้า 2058

ระดับที่ 4 มีขุนนาง 18 คน โดยมีผู้หลวงนาแวกเป็นหัวหน้า

ระดับที่ 5 มีขุนนาง 9 คน

การแบ่งเขตการบริหารในสิบสองพันนาคำเนินการตามลักษณะภูมิประเทศ ชุมชนกระจายตามที่ราบท่ามกลางหุบเขา โดยมีเนินเขาแบ่งที่ราบคั่นใหญ่เป็นที่ราบขนาดเล็ก ที่ราบใหญ่เรียกว่าเมือง ที่ราบเล็กเรียกว่าบ้าน เมือง 1 เมืองมักประกอบด้วยบ้านหลายบ้าน ในปัจจุบัน พันนาไม่ใช่เขตการบริหารอีกโดยมีเมืองเข้ามาแทนที่ เพราะฉะนั้น ผู้ปกครองของพันนาอาจเป็นเจ้าเมืองคนเดียวหรือเจ้าเมืองหลายคนก็ได้

องค์กรที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงหอคำเชียงรุ่งและเมืองต่าง ๆ คล้ายสภาพรักษาทางการเมืองนั้นก็คือเหนือสนาม มีสมาชิกทั้งหมด 32 คน ในแต่ละเมืองก็มีองค์กรที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับเหนือสนาม ชื่อว่ากว๊าน³¹

ในการสำรวจสิบสองพันนาในปี 1940 เฉินฮั่นเซิงกล่าวว่าเอกชนไม่ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่ดินของสิบสองพันนาทั้งหมดแบ่งเป็น 4 ชนิดด้วยกัน

1. นาบ้าน เป็นที่ดินส่วนรวมในหมู่บ้าน 1 นาเท่ากับ 0.04 เอเคอร์
2. นาเจ้า ผลผลิตจากที่ดินส่วนนี้เป็นผลตอบแทนของเจ้าหรือขุนนางทั้งหลาย
3. นาวัด เป็นที่ดินของวัด
4. นาส่วนตัว เป็นนาที่สร้างขึ้นใหม่

การมีนาบ้านบ่งถึงลักษณะคอมมูนชนบทยุคต้นที่หลงเหลืออยู่ในสังคมสิบสองพันนา ที่ดิน บ่อเลี้ยงปลา ป่าไม้ เป็นของส่วนรวม มีการร่วมแรงร่วมใจกันทำนา ลำสัตว์ จับปลา และตัดไม้ การเสียภาษีของหมู่บ้านก็มีสมาชิกทั้งหมดรับผิดชอบพร้อมกัน ทั้งหมดนี้บ่งบอกถึงลักษณะของระบบกรรมสิทธิ์ร่วม

นาบ้านเป็นทรัพย์สินที่สำคัญที่สุดในหมู่บ้าน การทำนาบ้านของสมาชิกหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่ไม่ต้องเสียภาษี ตั้งแต่ปลายเดือนสี่ถึงกลางเดือนหก เป็นระยะเวลาที่พ่อบ้านจัดสรรแบ่งปันนาบ้าน เป็นการแบ่งปันตามครัวเรือน ไม่ใช่ตามจำนวนสมาชิกครอบครัว โดยทั่วไป ทุก 2-3 ครัวเรือนจะได้ส่วนแบ่งของนาบ้าน 100 นา ส่วนที่ดินที่เหลืออยู่จะแบ่งให้ครอบครัวที่อพยพเข้ามาใหม่ หากไม่มีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายของประชากรก็ไม่ต้องจัดการแบ่งปันที่ดินทุกปี

³¹ เฉินฮั่นเซิง, ระเบียบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก (ปักกิ่ง: วิทยาศาสตร์สังคม, 1984), หน้า 2-4

นาเจ้าก็แบ่งปันให้สมาชิกหมู่บ้าน ประมาณ 96.5% ของนาเจ้า ผู้ทำนาชำระภาษีด้วยผลิตผล ส่วนที่เหลือชำระด้วยการใช้แรงงาน ที่ดินที่จัดเก็บภาษีโดยเจ้าแผ่นดินนั้น ชาวฮั่นจะมองว่าเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล แต่ชาวไทยยังคงมองว่าเป็นของส่วนรวม

มีเพียงเจ้าแผ่นดินเท่านั้น มีสิทธิที่จะยกที่ดินให้ทางวัด ซึ่งเรียกว่านาวัด หมู่บ้านของนาวัดนั้น ๆ ก็จะเสียภาษีที่นาให้แก่ทางวัด ทั้ง ๆ ที่ 80% ขึ้นไปของหมู่บ้านทั้งหมดมีวัด แต่วัดที่มีรายได้จากการให้เช่าที่ดินยังคงเป็นส่วนน้อยมาก

จำนวนนาส่วนตัวไม่ถึง 10% ของที่ดินทั้งหมดในหมู่บ้าน ในช่วง 5 ปีแรก ที่ดินที่สร้างใหม่ไม่ต้องเสียค่าเช่าให้เจ้าหรือพ่อบ้าน ทั้งที่นาส่วนนี้ไม่ได้ให้กรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย แต่ถือว่าเป็นรูปแบบการถือครองกรรมสิทธิ์โดยส่วนบุคคลในยุคต้น

นาเจ้ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลกระทบไปยังการแบ่งปันของนาบ้าน การขยายตัวของนาเจ้าจะทำลายระบบส่วนรวมในหมู่บ้าน ซึ่งออกเป็นลักษณะเจ้าของที่ดินศักดินา แต่ประมาณ 22% ของที่ดินทั้งหมด ยังคงเป็นของคอมมูน เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าระบอบศักดินาที่ดินสิบสองพันนา ยังคงอยู่ในยุคต้น

เงินเขียนถึงลักษณะสังคมสิบสองพันนาว่า “ในสิบสองพันนา ระบอบการปกครองอยู่ควบคู่กับคอมมูนชนบท มีการแบ่งเขตปกครองระดับภูมิภาค ระหว่างเขตปกครองต่าง ๆ ได้กำหนดเขตแดนอย่างชัดเจนและแน่นอน ในพื้นที่ดังกล่าวมีคอมมูนชนบทแบบศักดินายุคต้น ส่วนที่ดินจะเป็นของชาวดวงศ์และสมาชิกในชาติกุล ภายในคอมมูน กรรมสิทธิ์เป็นของส่วนรวม ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีบทบาทสำคัญมากในคอมมูน”³² แต่สังคมคอมมูนที่เวลานี้กำลังพัฒนาสู่สังคมศักดินา คอมมูนในขณะนั้นเริ่มมีการแตกแยก แต่ยังไม่ถึงขั้นสลายตัวทีเดียว ระบอบศักดินากำลังเติบโตแต่ยังไม่สมบูรณ์ การแทรกซึมของทุนนิยมก็เริ่มปรากฏขึ้น แต่เป็นเพียงส่วนน้อยมาก

งานศึกษาของเงินฮั่นเชิงจะลึกถึงระบอบการถือครองที่ดิน แต่อย่างใดเงินหงจิ้น ผู้ร่วมการสำรวจกับเงินฮั่นเชิงได้ยอมรับเมื่อ 40 ปีให้หลังว่า การสำรวจครั้งนั้นขาดส่วนที่เกี่ยวกับความคิดความเชื่อของชาวไทย³³ อย่างไรก็ตาม การสำรวจและการวิจัยเพื่อเตรียมการปฏิรูปที่ดินที่จัดขึ้นโดยรัฐบาลจีนในกลางทศวรรษ 1950 นั้น ยังคงยึดแนวคิดแบบวัตถุนิยม เป็นตัวอย่างที่วิชาการรับใช้การเมืองอย่างเห็นได้ชัด

³² เงินฮั่นเชิง, ระบอบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก, หน้า 16

³³ เงินหงจิ้น, “คำนำ”, ระบอบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก, หน้า 9

2.5 สรุปกระบวนการสร้างองค์ความรู้ไทยศึกษา

นักวิชาการจีนเริ่มมีผลงานไทยศึกษาออกมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1930 เมื่อเทียบกับยุคหลังทศวรรษ 1980 ทั้งจำนวนนักวิชาการที่เข้าร่วมและผลงานที่เสนอยังคงไม่มาก ทั้งนี้เป็นเพราะ

1. มานุษยวิทยาและชาติพันธุ์ศึกษาเป็นสาขาวิชาที่เกิดขึ้นใหม่ในสังคมจีน การเรียนการสอนยังไม่แพร่หลาย

2. จีนเป็นประเทศที่มีหลากหลายชนชาติ กลุ่มไทในยูนนานเป็นเพียงหนึ่งในหลายสิบชนชาติในจีน อีกทั้งจีนยังต้องเผชิญกับปัญหาชนชาติส่วนน้อยอีกหลายด้าน เช่นทิเบต ชินเจียงมุสลิม เป็นต้น

3. ตั้งแต่ปี 1937-1945 เป็นช่วงสงครามจีน-ญี่ปุ่น สงครามครั้งนี้ได้สร้างความเสียหายอันใหญ่หลวงทั้งทางเศรษฐกิจและงานวิชาการ หลังปี 1945 ก็เป็นช่วงสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับพรรคก๊กมินตั๋งที่กินเวลาอีก 3 ปี สภาพแวดล้อมเช่นนี้ย่อมไม่เอื้ออำนวยต่อการศึกษาวิจัยของวงวิชาการ

แต่ไทยศึกษาก็ถือว่าได้กำเนิดขึ้นในจีนแล้ว ความหมายของงานศึกษาช่วงนี้มีอยู่ 2 ประการ

1. ได้จัดทำการศึกษาชนชาติไปอย่างละเอียด ซึ่งครอบคลุมถึงระบอบการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประวัติของชนชาติ ทั้ง ๆ ที่ข้อมูลยังมีจำกัด แต่เป็นข้อมูลขั้นต้นที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ได้บันทึกถึงสภาพความเป็นอยู่ของชนชาติไทในยุคนั้น ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปในเวลาต่อมา

2. นักวิชาการจีนได้เสนองานวิจัยของตน ทั้ง ๆ ที่จำนวนยังไม่มาก และการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ในบางเรื่องยังไม่ถ่มถัก แต่เป็นความพยายามครั้งหนึ่งที่มุ่งศึกษากลุ่มชนที่ไม่ใช่ชาวจีน แสดงถึงค่านิยมของปัญญาชนจีนที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลง คือจากความคิดแบบจีนจารีตพัฒนากลุ่มชนนิยม มองชนชาติส่วนน้อยเป็นสมาชิกประชาชาติจีนที่มีฐานะเท่าเทียมกัน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของตน แตกต่างจากมุมมองที่มองว่าเป็นอนารยชน มีการวิเคราะห์สังคมชนชาติส่วนน้อยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

นักวิชาการจีนเริ่มมีผู้สนใจไทยศึกษาเป็นพิเศษ บางคนปฏิบัติเป็นงานแห่งชีวิต ได้ทุ่มเทเวลาเกือบตลอดชีวิตและกำลังทั้งหมดให้กับงานทางด้านไทยศึกษา เช่น หลี่ฟูอีและเจียงอิงเหลียง เป็นการปูพื้นให้พัฒนาการของไทยศึกษาในภายหลัง

เมื่อพิจารณาถึงบริบทในทศวรรษ 1930 แล้ว ลักษณะไทยศึกษาของจีนเกี่ยวพันกับปัจจัยภายนอก อย่างเช่น การเมือง เป็นต้น การศึกษาและนักวิชาการอาจแยกเป็นสองสาย คือ สายกึ่งวิชาการ กึ่งการเมือง และสายลัทธิมาร์กซ์ หลี่ฟูอี เจียงอิงเหลียง และนักวิชาการอื่น ๆ ที่เข้าร่วมโครงการของรัฐบาลนั้น จัดอยู่ในสายกึ่งวิชาการกึ่งการเมือง ทั้งหลี่ฟูอีและเจียงอิงเหลียงเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอ

ในสิบสองพันนา มีทั้งฐานะนักวิชาการและฐานะข้าราชการ เพราะฉะนั้น มุมมอง แรงบันดาลใจ จะเกี่ยวข้องกับ “รัฐ” ไม่มากนักน้อย แต่ต้องยอมรับว่า การเมืองไม่ใช่ตัวกำหนดที่สำคัญที่สุด ผลที่การเมืองมีต่อไทศึกษาก็แสดงออกในทางอ้อม ซึ่งแตกต่างจากนักวิชาการในทศวรรษ 1950 ถึง ทศวรรษ 1960 ที่ต้องเรียกว่าสายกึ่งการเมืองกึ่งวิชาการ หรือเป็นสายการเมืองไปเลย ส่วนสายลัทธิมาร์กซ์นั้น จะมีเงินอันแข็งเป็นตัวอย่างที่สำคัญที่สุด เป็นที่ทราบกันว่า ลัทธิมาร์กซ์เป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลทางการเมืองอย่างมาก แต่เนื่องจากในช่วงนั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังไม่ได้อำนาจการปกครอง ผลวิจัยต่าง ๆ ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติ อิทธิพลของการศึกษาทางสายนี้ จึงถูกจำกัด

การกำเนิดไทศึกษาในจีน เป็นผลพวงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความคิด ถ้าหากจีนยังคงเป็นสังคมสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทศนะเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยก็อาจเปลี่ยนแปลงได้ยาก ถ้าหากไม่มีการเผยแพร่วิชาการตะวันตก นักวิชาการจีนอาจยังคงขาดวิธีการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ปัจจัยทั้งสองอย่างนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความพร้อมขึ้นในช่วง 20 ปีแรกของศตวรรษนี้ ไทศึกษา ซึ่งเป็นแขนงหนึ่งของชาติพันธุ์ศึกษาในจีนจึงได้กำเนิดและมีการพัฒนาต่อไป ในช่วงบุกเบิก แนวคิดแบบมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์มีบทบาทสูงสุดในวงการไทศึกษา ได้สร้างผลงานชุดแรกสุด วิธีการศึกษาของหลี่ฝูอี้คือวิธีการทางมานุษยวิทยาผสมกับประวัติศาสตร์ เพราะการสำรวจภาคสนาม และการศึกษาเอกสารเก่าทั้งภาษาจีนและภาษาไทนั้นเกือบจะมีน้ำหนักพอ ๆ กัน แต่งานสำรวจ และบันทึกเกี่ยวกับสังคมชนชาติไทของหลี่ฝูอี้เป็นงานบุกเบิกที่แท้จริง ทั้ง ๆ ที่หลังจากจีนเปลี่ยนระบอบการปกครอง งานเขียนของหลี่ฝูอี้ไม่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่อีก แต่ขอบเขตของไทศึกษาที่ดำเนินโดยนักวิชาการรุ่นหลัง เป็นการตามรอยหลี่ฝูอี้เกือบทั้งหมด ไทศึกษาในช่วงหลังเคยประสบวิกฤต เมื่องานวิจัยเริ่มต้นใหม่อีกครั้ง ก็ไม่ได้หมายถึงเป็นงานศึกษาที่แหวกแนวใหม่แต่อย่างใด หากเป็นงานที่เชื่อมต่อจากงานศึกษาของหลี่ฝูอี้ในทศวรรษ 1930 และขยายให้มีขอบเขตที่กว้างขึ้น

แนวการศึกษาของเจียงอิงเหลียงเป็นแนวทางมานุษยวิทยาที่เน้นการวิจัยภาคสนาม เจียงอิงเหลียงในช่วงทศวรรษ 1930 ถึงทศวรรษ 1940 เคยพยายามศึกษาสังคมไทอย่างรอบด้าน ในด้านพื้นที่การศึกษา ครอบคลุมทั้งใต้คงและสิบสองพันนา ในด้านเนื้อหา มีการศึกษาระบบสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ความพยายามดังกล่าวช่วยให้เจียงอิงเหลียงมีความรอบรู้ในด้านไทศึกษา เมื่อเขาต้องยกเลิกวิธีการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาด้วยเหตุผลทางการเมือง เขาสามารถปรับตัวไปใช้วิธีการประวัติศาสตร์ และเรียบเรียงประวัติชนชาติไทที่สมบูรณ์ที่สุดขึ้นมาได้

ส่วนการศึกษาระบบการถือครองที่ดินของเงินอันแข็ง อาจถูกมองว่าเป็นผลงานที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิมาร์กซ์เพียงอย่างเดียว แต่เมื่อเทียบกับผลงานไทศึกษาของจีนในช่วงทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 งานของเงินก็มีบทบาทที่ไม่อาจทดแทนได้ เพราะเป็นงานชิ้นแรกที่ศึกษา

สังคมไทยอย่างเป็นระบบและเจาะลึก เป็นตัวอย่างการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นความพยายามที่จะศึกษาสังคมไทยในแง่วิวัฒนาการ แต่เป็นเพียงหนึ่งในหลายทัศนะของไทศึกษาที่ช่วยให้คนจีนเข้าใจชนชาติไทยมากขึ้นและลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อเทียบกับผลงานไทศึกษาในช่วงทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 ที่ต้องโยงทฤษฎีตามที่รัฐต้องการ จึงจะเข้าใจว่าสิ่งที่ขาดหายไปจากวงการไทศึกษาคืออะไร และมีความสำคัญเพียงใด

การศึกษาของเงินฮั่นเซิง ทั้ง ๆ ที่ยังถูกจำกัด ไม่สามารถสร้างเป็นกระแสหลักได้ แต่สื่อให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของแนวคิดและโครงสร้างการศึกษาแบบลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อไทศึกษาในยุคที่สอง (1950-1978) อย่างสูง

ในยุคสาธารณรัฐจีน อำนาจอรัฐไม่ได้มีบทบาทต่องานวิชาการมากนัก โดยเฉพาะชาติพันธุ์วิทยาและมานุษยวิทยา รัฐบาลยังคงสนับสนุนการศึกษาทางวิชาการ ไม่ได้กำหนดมุมมอง วิธีการวิจัย ไม่ได้ใช้วิชาการเป็นเครื่องมือทางการเมือง การศึกษาทางวิชาการสามารถดำเนินในบรรยากาศที่ค่อนข้างเป็นอิสระ ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังไม่แสดงบทบาทต่อไทศึกษาเช่นกัน ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง จีนอยู่ฝ่ายพันธมิตร ส่วนรัฐบาลไทยร่วมมือกับญี่ปุ่น ทหารไทย ญี่ปุ่น เคยบุกกรุกทำพ้อในยูนนาน โดยอ้างแนวคิด Pan Tai-ism แต่ในผลงานของฝ่ายจีน ไม่ได้เชื่อมโยงไทศึกษากับประเด็นทางการเมือง หรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากนัก